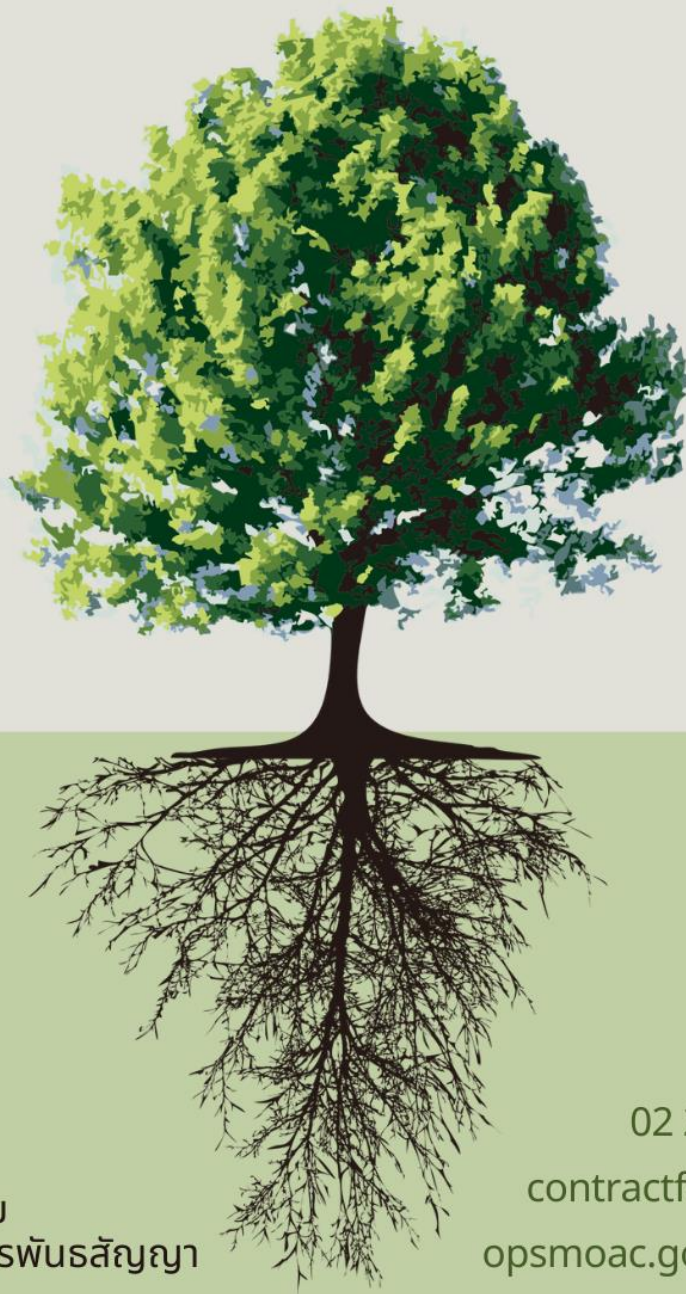

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
MINISTRY OF AGRICULTURE AND COOPERATIVES

ร่างแผนการพัฒนา ระบบเกษตรพันธสัญญา

พ.ศ. 2568 - 2570

จัดทำโดย

คณะกรรมการส่งเสริม
และพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา

02 281 5955 ต่อ 410-412

contractfarming@moac.go.th
opsmoac.go.th/contractfarming

(ร่าง)

แผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา

พ.ศ. 2568 - 2570

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ส่วนที่ 1 บทสรุปผู้บริหาร	1
ส่วนที่ 2 ความสอดคล้องกับแผน 3 ระดับ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2560	11
2.1 แผนระดับที่ 1 ยุทธศาสตร์ชาติ	11
2.2 แผนระดับที่ 2	15
2.3 แผนระดับที่ 3 (ที่เกี่ยวข้อง)	24
ส่วนที่ 3 ความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ	27
ส่วนที่ 4 สาระสำคัญของแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570	28
4.1 การประเมินสถานการณ์ ปัญหา และความจำเป็นในการจัดทำแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570	28
4.1.1 สถานการณ์ภาพรวมภาคการเกษตรของประเทศไทย	28
4.1.2 สถานการณ์ด้านการทำการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา	31
4.1.3 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อระบบเกษตรพันธสัญญาของประเทศไทย	43
4.1.4 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของระบบเกษตรพันธสัญญา (SWOT Analysis)	46
4.1.5 การวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและมาตรการ	50
4.2 ภาพรวมของแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570	52
4.3 ประเด็นการพัฒนาภายใต้แผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา	53
4.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการนำแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาได้ดำเนินการ	59
4.5 กลไกการขับเคลื่อนแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570	59
บรรณานุกรม	64

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ 1 ผลสัมฤทธิ์มวลรวมภาคการเกษตร ปี พ.ศ. 2561 – 2565	28
ตารางที่ 2 อัตราการขยายตัวของภาวะเศรษฐกิจภาคการเกษตร	30
ตารางที่ 3 แหล่งที่มาของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรม ปี พ.ศ. 2561 – 2565	31
ตารางที่ 4 จำนวนเกษตรกรในระบบเกษตรพันธสัญญา	32
ตารางที่ 5 จำนวนการรับจ้างและการยกเลิกการประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญา ระหว่างปี พ.ศ. 2560 – 2565	38
ตารางที่ 6 การจัดเก็บฐานข้อมูลเอกสารสำหรับการชี้ชวนและร่างสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา	39
ตารางที่ 7 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระบบเกษตรพันธสัญญา	42
ตารางที่ 8 แสดงผลการวิเคราะห์ TOWS Matrix	50

สารบัญภาพ

เรื่อง		หน้า
ภาพที่ 1	กรอบแนวคิดการจัดทำแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570	2
ภาพที่ 2	สัดส่วนผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา	33
ภาพที่ 3	ประเด็นการพัฒนาภายใต้แผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา	53

ส่วนที่ 1 บทสรุปผู้บริหาร

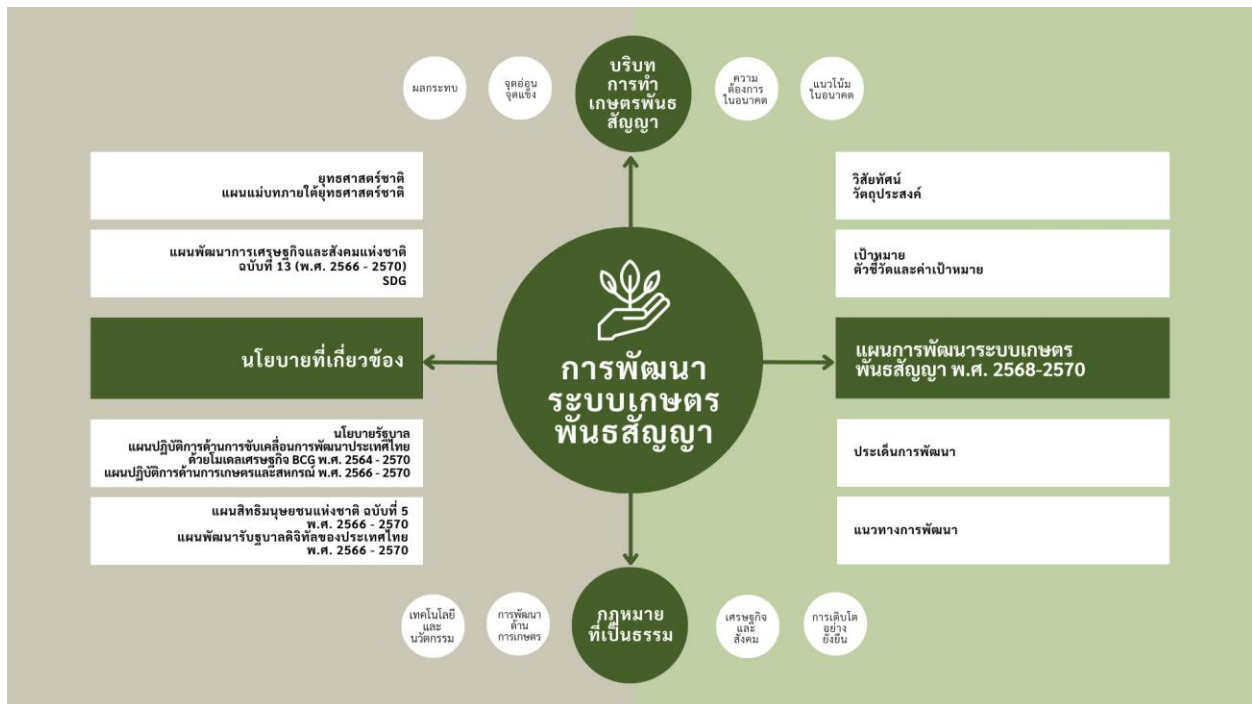
1. ความจำเป็นของการจัดทำแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 มีเจตนารมณ์ในการกำหนดหลักเกณฑ์การทำสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญาให้เกิดความเป็นธรรม รวมทั้งกำหนดกลไกในการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาเพื่อช่วยสร้างความร่วมมือและพัฒนาศักยภาพในการผลิตผลิตผลหรือบริการทางการเกษตรอย่างยั่งยืน โดยพระราชบัญญัติฯ ได้กำหนดให้มีการจัดทำแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา โดยมีคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาทำหน้าที่เสนอแผนดังกล่าวต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ รวมทั้งกำหนดแนวทางหรือมาตรการเพื่อให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา และติดตาม ประสานงาน หรือเร่งรัดการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการตามแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา

เพื่อให้เป็นไปตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำร่างแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาและประเมินผล โดยมีสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นฝ่ายเลขานุการเพื่อรับผิดชอบในการดำเนินการจัดทำร่างแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฯ ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) และแผนเฉพาะด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา ตลอดจนจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำร่างแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา เพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการบูรณาการการขับเคลื่อนเชิงนโยบายร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม และเกิดผลสัมฤทธิ์ในทางปฏิบัติต่อไป

2. กรอบแนวคิดการจัดทำแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570

การจัดทำแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570 ได้จัดทำภายใต้กรอบแนวคิดของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา รวมถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา ซึ่งจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ได้ครอบคลุมทุกมิติ รวมทั้งพิจารณาจากยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) และแผนเฉพาะด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา ได้แก่ แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564 – 2570 แผนปฏิบัติการด้านการเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2566 – 2570 แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570) และแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 – 2570 รวมถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ เพื่อให้ครอบคลุมบริบทการทำเกษตรพันธสัญญาในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต โดยนำผลการวิเคราะห์มาเชื่อมโยงกับการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย ประเด็นการพัฒนา และแนวทางการพัฒนา เพื่อให้แผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการจัดทำแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570

3. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของระบบเกษตรพันธสัญญาในประเทศไทย (SWOT Analysis)

3.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

จุดแข็ง (Strength)

- 1) ระบบเกษตรพันธสัญญาของประเทศไทย มีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นเครื่องมือกำกับดูแลการดำเนินงานเป็นการเฉพาะ รวมทั้งมีการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการซึ่งเป็นผู้แทนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทำให้การกำหนดหลักเกณฑ์และนโยบายการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญามีประสิทธิภาพและเป็นธรรม
- 2) การส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นนโยบายสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รวมทั้งมีการสนับสนุนเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น สร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และการสนับสนุนให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา
- 3) มีหน่วยงานที่รับผิดชอบและทำหน้าที่ตามกฎหมาย ได้แก่ การกำกับดูแล ติดตาม และตรวจสอบการทำสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญาให้มีความเป็นธรรม
- 4) มีหน่วยงานด้านการเกษตรในระดับจังหวัด ทำหน้าที่สนับสนุนภารกิจด้านเกษตรพันธสัญญา และเป็นกลไกประสานงานให้เกิดความคล่องตัว และสอดคล้องกับสภาพบริบทของพื้นที่
- 5) มีระบบสารสนเทศและช่องทางอิเล็กทรอนิกส์สนับสนุนการให้บริการแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเจ้าหน้าที่และประชาชนทั่วไป

จุดอ่อน (Weakness)

- 1) หลักเกณฑ์และข้อกำหนดตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาบางส่วน ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดผลกระทบต่อการประกอบธุรกิจและการดำเนินการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่
- 2) ระบบสารสนเทศเกษตรพันธสัญญามีความซับซ้อนในการใช้งาน และเกิดความไม่เสถียรของระบบในบางครั้ง ทำให้การบันทึกข้อมูลการทำงานเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญาบางส่วน มีความคลาดเคลื่อนจากข้อมูลจริง
- 3) ฐานข้อมูลการทำเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญาที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลเกษตรกรในระบบเกษตรพันธสัญญา ต้องขอความร่วมมือกับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดเก็บและเชื่อมโยงข้อมูลร่วมกัน
- 4) การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังไม่มีประสิทธิภาพสูงสุด เนื่องจากยังไม่มีแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาในระยะยาวที่ชัดเจน

- 5) บุคลากรบางส่วนยังขาดทักษะ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบเกษตรพันธสัญญา และการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ รวมทั้งขาดการกำกับดูแล ติดตาม และตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎหมายของผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรและเกษตรกร ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร
- 6) การประชาสัมพันธ์ยังไม่ครอบคลุม ทั่วถึง และนำเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นปัจจุบัน รวมทั้งยังไม่มีระบบการจัดการกับกระแสสังคมในทางลบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

โอกาส (Opportunity)

- 1) ภาคธุรกิจเอกชนตื่นตัวให้ความสนใจ และให้ความสำคัญกับการนำหลักธรรมาภิบาลมาปรับใช้ในการบริหาร เพื่อให้องค์กรมีระบบการบริหารจัดการที่ดี มีความโปร่งใส เป็นธรรม และการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการตรวจสอบจากผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ
- 2) การค้าการลงทุนในประเทศและต่างประเทศส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานสินค้าให้เป็นสากล
- 3) ผู้บริโภคให้ความสำคัญการผลิตอาหารที่ปลอดภัย และมีความเป็นธรรม รวมถึงการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร ซึ่งระบบเกษตรพันธสัญญาต้องปรับรูปแบบการผลิตที่สามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้
- 4) ระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นระบบที่ช่วยสร้างความร่วมมือและพัฒนาศักยภาพในการผลิตผลผลิตทางการเกษตรอย่างยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร และทำให้เกษตรกรมีรายได้อย่างมั่นคง
- 5) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดแนวทางในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย เพื่อพัฒนากฎหมายให้ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป
- 6) ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพและช่วยเหลือเกษตรกรรวมทั้งแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมในสังคม
- 7) นโยบายเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล (Digital Economy) ของประเทศส่งเสริมและสนับสนุนการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการและการให้บริการประชาชน
- 8) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี นวัตกรรม และการสื่อสาร ช่วยเพิ่มผลผลิตและคุณภาพสินค้าเกษตรรวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มช่องทางการให้บริการความรู้วิชาการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

อุปสรรค (Threat)

- 1) ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร เกษตรกร และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการของระบบเกษตรพันธสัญญาที่ไม่เพียงพอในการขับเคลื่อนและสนับสนุนการพัฒนา ระบบเกษตรพันธสัญญา
- 2) ความเชื่อมั่นในการทำการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญาระหว่างผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร กับเกษตรกรยังมีภาพลบจากความขัดแย้งในอดีต
- 3) ความผันผวนของราคาสินค้าเปลี่ยนแปลงไปตามกลไกการตลาด ส่งผลให้มีความซับซ้อนในการกำหนดราคา ผลผลิตทางการเกษตรในสัญญาให้เป็นธรรม
- 4) เกษตรกรมักจะถูกเอารัดเอาเปรียบ เกิดเป็นภาวะจำยอมและเพิกเฉย และตกเป็นผู้รับภาระ และความเสียหายตามข้อกำหนดและเงื่อนไขที่กำหนดในระบบเกษตรพันธสัญญา
- 5) ภัยพิบัติที่มีแนวโน้มความรุนแรงและเกิดบ่อยขึ้น จะส่งผลกระทบต่อการสูญเสียผลผลิตทางการเกษตร เป็นอย่างมากในอนาคต
- 6) สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจโลกเกิดการชะลอตัว เกิดผลกระทบต่อ การบริโภคภายในประเทศ และการส่งออกสินค้าของไทยไปยังประเทศคู่ค้า ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงในการผลิตและรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา
- 7) ข้อจำกัดและอุปสรรคในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ที่เกิดจากข้อกำหนดของสถาบันการเงินภาครัฐ

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานหลัก : สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

หน่วยงานสนับสนุน : กรมส่งเสริมการเกษตร / กรมปศุสัตว์ / กรมประมง / กรมการข้าว / กรมหม่อนไหม / กรมส่งเสริมสหกรณ์ / กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ / กรมวิชาการเกษตร / กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ / สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม / องค์การอัยการและศาลยุติธรรม / กระทรวงมหาดไทย / กระทรวงพาณิชย์ / กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

5. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา

5.1 ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่

ในปี พ.ศ. 2562 การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งเป็นโรคติดต่ออุบัติใหม่ที่มีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อทั่วโลก ก่อให้เกิดภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขที่กระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชน รวมทั้งปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดจากความเข้มข้นของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และอุณหภูมิเฉลี่ยที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ประเทศเกษตรกรรมหลายประเทศต้องรับมือกับโรคพืชอุบัติใหม่ (Emerging plant diseases) รวมถึงโรคอุบัติใหม่และโรคแปลกถิ่นที่เกิดขึ้นในสัตว์ ทำให้ปริมาณผลผลิตทางการเกษตรลดลง หลายประเทศประสบปัญหาความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งปัญหาการชะลอตัวทางเศรษฐกิจและปริมาณผลผลิตทางการเกษตรที่ลดลงเนื่องจากโรคอุบัติใหม่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างตลาดสินค้าเกษตรของประเทศไทยที่ส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพาส่งออกเป็นหลัก เมื่อการส่งออกมีมูลค่าและปริมาณลดลง เกษตรกรและภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องจึงมีรายได้หรือผลตอบแทนทางเศรษฐกิจลดลงไปด้วย

5.2 การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ปัญหาอุณหภูมิที่สูงขึ้นส่งผลให้สภาพอากาศร้อนจัดจากคลื่นความร้อน ปริมาณน้ำฝนและการระเหยของน้ำมีการเปลี่ยนแปลง ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติและน้ำใต้ดินลดลง เกิดภัยแล้งที่รุนแรงกว่าเดิม และเกิดไฟป่าลูกกลมในหลายพื้นที่ ในขณะที่บางพื้นที่สภาพอากาศแปรปรวน มีฝนตกหนักมากกว่าปกติจนเกิดปัญหาน้ำท่วมฉับพลันและยาวนาน ส่งผลให้การทำการเกษตรและการผลิตผลผลิตต่าง ๆ ไม่เป็นไปตามคาดหมายและไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน กระทบต่อความมั่นคงทางอาหารและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ดังนั้น ระบบเกษตรพันธสัญญาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตร โดยใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต นำระบบประกันภัยผลผลิตมาใช้เป็นเครื่องมือในการกระจายความเสี่ยงและเยียวยาความเสียหายจากภัยพิบัติให้แก่เกษตรกร โดยภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่องค์ความรู้ เทคโนโลยีที่ทันสมัย และข้อมูลการพยากรณ์สภาพอากาศที่แม่นยำ สนับสนุนการเข้าถึงสินเชื่อและการตลาดให้เกษตรกร ตลอดจนกำหนดมาตรการในการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้มีความเป็นธรรม และสอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

5.3 การเป็นสังคมผู้สูงอายุ และการขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตร

ประเทศไทยได้เผชิญกับการเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 โดยในปี พ.ศ. 2563 มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุรวมกว่า 11.60 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 17.57 ของประชากรทั้งหมด โดยคาดว่าในปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ที่มีประชากรอายุมากกว่า 60 ปี สูงถึงร้อยละ 20.10 ของประชากรทั้งหมด สวนทางกับประชากรวัยเรียนและวัยแรงงานที่มีแนวโน้มลดลง ทำให้ภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณและสวัสดิการในการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น รวมถึงปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้รองรับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุมากขึ้น ในภาคการเกษตรของประเทศไทย เมื่อพิจารณาแนวโน้มจากโครงสร้างครัวเรือนเกษตรกรรมระหว่าง พ.ศ. 2556 – 2564 พบว่าครัวเรือนเกษตรกรรมมีแนวโน้มที่จะมีผู้สูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นอีกทั้ง ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานก็มีแนวโน้มลดลง ส่งผลให้เกิดปัญหาหลายประการ ทั้งนี้ การขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรย่อมส่งผลกระทบต่อแรงงานภายใต้ระบบเกษตรพันธสัญญา ภาครัฐจึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมรับมือกับปัญหาด้วยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาปรับใช้และทดแทนแรงงานที่กำลังจะขาดแคลนในอนาคต

5.4 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและกระแสโลกาภิวัตน์ที่พัฒนาอย่างก้าวกระโดด เป็นอีกหนึ่งการเปลี่ยนแปลงสำคัญที่จะเขามามีบทบาทต่อภาคการเกษตรและระบบเกษตรพันธสัญญาที่ต้องมีการปรับตัว โดยการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่มาพัฒนาและประยุกต์ใช้ เพื่อช่วยพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา อาทิ การควบคุมการให้น้ำ การติดตามศัตรู การควบคุมโรงเรือนระบบปิด การใช้อุปกรณ์ตรวจวัดความชื้น วัดอุณหภูมิ และควบคุมอัตโนมัติผ่าน Application บนโทรศัพท์มือถือ และการใช้อากาศยานไร้คนขับหรือโดรนมาช่วยในการพ่นสารเคมี อีกทั้งยังมีการทำการตลาดผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตและคุณภาพของสินค้าเกษตร นำไปสู่การเพิ่มศักยภาพด้านการเกษตรและพัฒนาการเกษตรของประเทศไทยให้ไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต

5.5 การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก

การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นผลมาจากสถานการณ์ต่าง ๆ อาทิ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นอย่างสงครามรัสเซีย – ยูเครน และการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจเกิดความไม่แน่นอนและมีโอกาสที่อาจเกิดการถดถอยทางเศรษฐกิจ รวมถึงส่งผลให้ค่าเงินในระบบเศรษฐกิจเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างผันผวน สำหรับประเทศไทยมีการพึ่งพาและประสานประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับประเทศต่าง ๆ เมื่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวมของโลกเกิดการเปลี่ยนแปลง ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศไทยด้วย นอกจากนี้ มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวด อาทิ มาตรการ Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) ที่ในอนาคตอาจจะขยายมาตรการครอบคลุมถึงสินค้าในกลุ่มเกษตรและอาหาร รวมถึงสหภาพยุโรปได้ออกกฎหมายห้ามนำเข้า

ผลิตภัณฑ์หลายชนิด ที่ทำให้เกิดการตัดไม้ทำลายป่า อาทิ ปาล์มน้ำมัน ถั่วเหลือง กาแฟ โกโก้ ยางพารา ที่ถือว่าเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ซึ่งอาจทำให้การส่งออกเกิดการชะงักงัน ทำให้ประเทศต่าง ๆ ต้องปรับตัวเพื่อรองรับมาตรการและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจ

ดังนั้น ระบบเกษตรพันธสัญญาซึ่งเป็นระบบการผลิตผลทางการเกษตรที่มีผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรเป็นส่วนสำคัญในการผลิตสินค้าเกษตร เพื่อส่งออกผลิตผลทางการเกษตรที่ส่งผลในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ต้องให้ความสำคัญและเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้งคำนึงถึงการสร้างความยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

5.6 กระแสการเติบโตสีเขียว (Green Growth) และการปรับเปลี่ยนกฎ ระเบียบ กติกา ด้านการค้าของโลก

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศโดยใช้โมเดลทางเศรษฐกิจใหม่ที่เรียกว่า "BCG" เป็นการพัฒนา 3 เศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) โดยใช้ทรัพยากรชีวภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เน้นการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง การรักษาคุณค่าของทรัพยากรด้วยการลดการใช้ หมุนเวียน นำกลับมาใช้ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ลดปัญหามลพิษ และสร้างเศรษฐกิจแนวใหม่ รวมทั้งการพัฒนาสังคมและการรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล เพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนไปพร้อมกัน โดยมีการจัดทำแผนงานในการขับเคลื่อน BCG ในสาขาต่าง ๆ อาทิ สาขาเกษตร สาขาเครื่องมือแพทย์ สาขาท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สาขาพลังงาน สาขายาและวัคซีน สาขาเศรษฐกิจหมุนเวียน และสาขาอาหาร ซึ่งระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นการผลิตผลหรือบริการทางการเกษตรมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับสาขาการเกษตรซึ่งเป็นหนึ่งในสาขาที่สำคัญในการขับเคลื่อน BCG

เพื่อให้การพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาสอดคล้องกับแผนงานการขับเคลื่อน BCG จึงต้องแก้ไขอุปสรรคที่เป็นความท้าทายที่สำคัญ คือ ปัญหาและอุปสรรคด้านกฎหมายและกฎระเบียบเพื่อป้องกันการผลิตสินค้าเกษตรที่เชื่อมโยงกับปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า การกำหนดมาตรการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจก มาตรการทางภาษี โดยเฉพาะภาษีคาร์บอน (Carbon tax) มาตรการปรับคาร์บอนข้ามพรมแดน (CBAM) รวมถึงมาตรการบังคับใช้ฉลากรักษ์โลกในอุตสาหกรรมอาหาร (Eco-labeling) เพื่อให้ภาคการเกษตรของไทยก้าวไปสู่การผลิตที่มีประสิทธิภาพสูง มาตรฐานสูง รายได้สูง และสร้างความยั่งยืนให้กับภาคการเกษตรของประเทศ

6. ภาพรวมของแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570

6.1 วิสัยทัศน์

“ระบบเกษตรพันธสัญญามีความเป็นธรรมตามหลักสากล
ขับเคลื่อนภาคเกษตรไทยให้เติบโต และแข่งขันได้อย่างยั่งยืน”

6.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อกำหนดกลไกในการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป
- 2) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การตลาด สร้างความมั่นคงทางด้านรายได้ให้กับเกษตรกร และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศให้เติบโตอย่างยั่งยืน
- 3) เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จาก งานวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบเกษตรพันธสัญญา
- 4) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายและพัฒนากฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้มีความเป็นธรรม

6.3 เป้าหมาย

- เป้าหมายที่ 1** เกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายและมีศักยภาพความพร้อมในการเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา เพื่อพัฒนาคุณภาพและเพิ่มปริมาณการผลิต การบริการ และการค้าสินค้าเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา
- เป้าหมายที่ 2** องค์กรมีการกำหนดแนวทางหรือมาตรการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้
- เป้าหมายที่ 3** กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญามีความสอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

6.4 ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

ตัวชี้วัดที่ 1 คู่สัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญาเพิ่มขึ้นร้อยละ 5 ภายในปี พ.ศ. 2570

ตัวชี้วัดที่ 2 ข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา ไม่เกินร้อยละ 0.05 ของสัญญาทั้งหมด ในช่วงปี พ.ศ. 2568 – 2570

ตัวชี้วัดที่ 3 มีรายงานการประเมินผลสัมฤทธิ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 ภายในปี พ.ศ. 2570

6.5 ประเด็นการพัฒนา

- 1) ส่งเสริมให้เกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมาย และมีศักยภาพความพร้อมเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา
- 2) พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการองค์กรเพื่อส่งเสริมและบังคับใช้กฎหมาย ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย
- 3) พัฒนากฎหมายให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับบริบทของสังคม และเอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

ส่วนที่ 2 ความสอดคล้องกับแผน 3 ระดับ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2560

แผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570 มีความสอดคล้องกับแผน 3 ระดับ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2560 ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) และแผนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แผนระดับที่ 1 ยุทธศาสตร์ชาติ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561 – 2580 เป็นแผนการพัฒนาประเทศที่กำหนดกรอบและแนวทางการพัฒนาให้หน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนต้องทำตาม เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ประเทศไทยที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์แห่งชาติ โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 65 กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน เพื่อให้เกิดพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว

1.1 ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

1.1.1 เป้าหมาย

- 1) ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน
- 2) ประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น

1.1.2 ประเด็นยุทธศาสตร์

1) การเกษตรสร้างมูลค่า ประเทศไทยเป็นหนึ่งในผู้เล่นสำคัญด้านการผลิตและการค้าสินค้าเกษตรในเวทีโลกด้วยพื้นฐานทางพืชเกษตรเขตร้อน และมีข้อได้เปรียบด้านความหลากหลายทางชีวภาพที่สามารถพัฒนาต่อยอดโครงสร้างธุรกิจการเกษตรด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่ม เน้นเกษตรคุณภาพสูงและขับเคลื่อนการเกษตรด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ที่ให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลิตภาพการผลิตทั้งเชิงปริมาณและมูลค่า รวมถึงความหลากหลายของสินค้าเกษตร เพื่อรักษาฐานรายได้เดิมและสร้างฐานอนาคตใหม่ที่สร้างรายได้สูงทั้งเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่นเกษตรปลอดภัย เกษตรชีวภาพ เกษตรแปรรูป และเกษตรอัจฉริยะ เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น

2) พัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่ สร้างและพัฒนาผู้ประกอบการยุคใหม่ ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ กลาง เล็ก วิสาหกิจเริ่มต้น วิสาหกิจชุมชน หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมทั้งเกษตรกร ให้เป็นผู้ประกอบการยุคใหม่ที่มีทักษะและจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการที่มีความสามารถในการแข่งขันและมีอัตลักษณ์ชัดเจน โดยมีนวัตกรรมใน 3 ด้าน คือ นวัตกรรมในการสร้างโมเดลธุรกิจ นวัตกรรมในเชิงสินค้าและบริการ และนวัตกรรมในเชิงกระบวนการผลิตและบริการ พร้อมทั้งเป็นนักการค้าที่เข้มแข็งที่จะนำไปสู่การสนับสนุนการเป็นชาติการค้า มีความสามารถในการเข้าถึงตลาดทั้งในและต่างประเทศ เป็นผู้ประกอบการที่ “ผลิตเก่ง ขายเก่ง” หรือ “ซื้อเป็น ขายเป็น” บริการเป็นเลิศ สามารถขยายการค้า และการลงทุนไปต่างประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีธรรมาภิบาล

1.1.3 การบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ

แผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้ความสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาที่เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการส่งเสริมให้เกษตรกรมีอำนาจต่อรองผ่านการจัดทำสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญาที่เป็นธรรม ให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับระบบเกษตรพันธสัญญา และพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรไปใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเข้าทำสัญญาเพื่อลดความเสี่ยงในการปฏิบัติตามสัญญา เน้นส่งเสริมให้เกษตรกรใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตร ยกย่องคุณภาพมาตรฐานผลผลิตทางการเกษตรและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต รวมถึงการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งเป็นสถาบันเกษตรกรที่เข้มแข็ง มีอำนาจต่อรองที่ดีขึ้นและสามารถเข้าถึงแหล่งทุนและเทคโนโลยีได้ง่ายขึ้น การส่งเสริมให้เกษตรกรมีรายได้ที่สูงขึ้นอย่างยั่งยืน เน้นส่งเสริมให้เกษตรกรทำระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืน และปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม เพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรและลดต้นทุนการผลิต รวมทั้งมีการกำกับดูแลระบบเกษตรพันธสัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ จัดให้มีการทบทวนประเด็นกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง ให้มีความชัดเจนและครอบคลุมตามสถานการณ์ทางการเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนมีการติดตาม ตรวจสอบ รายงานการปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง และกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากระบบเกษตรพันธสัญญาอย่างเป็นธรรม

1.2 ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

1.2.1 เป้าหมาย

สร้างความเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ

1.2.2 ประเด็นยุทธศาสตร์

ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก พัฒนาการเกษตรให้เหมาะสมกับศักยภาพของเกษตรกร ฐานทรัพยากรและบริบทของพื้นที่และชุมชนท้องถิ่น โดยเน้นระบบการจัดการตนเองของเกษตรกรและการมีกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก เพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงฐานทรัพยากร การวิจัย ความรู้ ทั้งทางด้านเทคโนโลยี

และนวัตกรรมเพื่อพัฒนาการผลิตและยกระดับเป็นผู้ประกอบการตลอดห่วงโซ่คุณค่า และเพิ่มช่องทางการตลาด และเชื่อมโยงการค้าด้วยเครือข่ายพันธมิตรและวิสาหกิจเพื่อสังคม กำหนดนโยบายและกติกาเพื่อเพิ่มโอกาสของเกษตรกร พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงส่งเสริมการผลิตแปรรูปสินค้าให้มีเอกลักษณ์ และการจัดการในภาคบริการที่เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรของชุมชน เพื่อยกระดับเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคการเกษตร

1.2.3 การบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ

แผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร โดยการพัฒนากระบวนการจัดการของเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงฐานทรัพยากร การวิจัย ความรู้ ทั้งทางด้านเทคโนโลยี และนวัตกรรม รวมทั้งการกำหนดนโยบายและกติกาต่าง ๆ เพื่อเพิ่มโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ของเกษตรกรในระบบเกษตรพันธสัญญา

1.3 ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

1.3.1 เป้าหมาย

ใช้ประโยชน์และสร้างการเติบโต บนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สมดุล ภายในขีดความสามารถของระบบนิเวศ

1.3.2 ประเด็นยุทธศาสตร์

1) สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ มุ่งเน้นลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และสร้างสังคมคาร์บอนต่ำ ปรับปรุงการบริหารจัดการภัยพิบัติทั้งระบบ และการสร้างขีดความสามารถของประชาชนในการรับมือและปรับตัวเพื่อลดความสูญเสียและเสียหายจากภัยธรรมชาติ และผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พร้อมทั้งสนับสนุนการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ

2) พัฒนาความมั่นคงน้ำ พลังงาน และเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นพัฒนาระบบจัดการน้ำทั้งระบบ เพื่อให้เกิดความมั่นคง เพิ่มผลิตผลในเรื่องการจัดการและการใช้น้ำทุกภาคส่วน ดูแลภัยพิบัติจากน้ำทั้งระบบ พัฒนาความมั่นคงทางพลังงานอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เน้นส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกที่คำนึงถึงการพัฒนาอย่างเหมาะสมให้มีประสิทธิภาพ เพิ่มศักยภาพ และการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด พัฒนาความมั่นคงการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ให้เป็นฐานการผลิตอาหารที่มั่นคงและปลอดภัย และเป็นฐานการผลิตที่มีผลิตภาพสูง

1.3.3 การบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ

แผนการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาได้ให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนบนพื้นฐานของการพัฒนาที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เน้นการส่งเสริมให้เกษตรกร

เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร ลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เพิ่มรายได้ และใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมสังคมไทยให้มีความเข้มแข็ง มีเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคง และมีความยั่งยืน เน้นการสร้าง ความมั่นคงด้านอาหารให้กับประเทศ สร้างงานและสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร และแรงงานในภาคเกษตรกรรม และส่งเสริมให้เกษตรกรอยู่ดีกินดีและมีคุณภาพชีวิตที่ดี การส่งเสริมให้ประเทศไทย เป็นประเทศที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศ เน้นการส่งเสริมให้เกษตรกรใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลดการปล่อย ก๊าซเรือนกระจกจากภาคการเกษตร และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.4 ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

1.4.1 เป้าหมาย

1) ภาครัฐมีวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ส่วนรวม ตอบสนองความต้องการ ของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส

2) กระบวนการยุติธรรม เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมของประเทศ

1.4.2 ประเด็นยุทธศาสตร์

1) ภาครัฐที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ตอบสนองความต้องการ และให้บริการอย่างสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส หน่วยงานของรัฐต้องร่วมมือและช่วยเหลือกันในการปฏิบัติหน้าที่ มีระบบการบริหารจัดการ ที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส ให้การบริหารราชการแผ่นดินทั้งราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และงานของรัฐอย่างอื่นให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี สร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชน

2) กฎหมายมีความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ และมีเท่าที่จำเป็น กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับมีเท่าที่จำเป็น ทันสมัย มีความเป็นสากล มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ ในการสนับสนุนการพัฒนา การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำด้านต่าง ๆ เพื่อเอื้อต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ

3) กระบวนการยุติธรรม เคารพสิทธิมนุษยชน และปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาค มีความเป็นกลาง น่าเชื่อถือ โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระบวนการยุติธรรมมีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เจ้าหน้าที่ ในกระบวนการยุติธรรมมีความกล้าหาญทางจริยธรรม เป็นมืออาชีพ มีความเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก มุ่งให้เกิดการสร้างมาตรฐานและเพิ่มประสิทธิภาพ ในกระบวนการยุติธรรมเทียบเท่าระดับสากล ตามหลักนิติธรรม โปร่งใส ลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาส ในการเข้าถึงความยุติธรรม สร้างความสมดุลระหว่างสิทธิและเสรีภาพของประชาชนกับประโยชน์สาธารณะ การอำนวยความสะดวกยุติธรรมมีประสิทธิภาพและเป็นไปอย่างเสมอภาค หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม มีความร่วมมือที่ดี บูรณาการและเชื่อมโยงการทำงานระหว่างกัน

1.4.3 การบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ

แผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการภาครัฐที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยง การจัดทำมาตรการและการติดตามประเมินผลที่เป็นระบบผ่านแผนปฏิบัติการในระดับต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงการทำงานของภาครัฐในทุกระดับให้มีเอกภาพ การปรับเปลี่ยนบทบาทภาครัฐเป็นผู้อำนวยความสะดวก และกำหนดกติกาให้เกิดความเป็นธรรมแก่การทำเกษตรพันธสัญญา รวมทั้งปรับปรุงกฎหมายให้สามารถตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตร การลงทุน และสามารถอำนวยความสะดวกในการดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ กฎหมายยังได้มีการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกให้แก่คู่สัญญาระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรและเกษตรกร โดยใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งจะช่วยลดการนำคดีขึ้นสู่ศาลและลดภาระค่าใช้จ่ายให้กับคู่สัญญาที่ประสงค์จะไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

2. แผนระดับที่ 2

2.1 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติเป็นส่วนสำคัญในการถ่ายทอดเป้าหมายและประเด็นยุทธศาสตร์ของยุทธศาสตร์ชาติลงสู่แผนระดับต่าง ๆ ในลักษณะที่มีการบูรณาการและเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ชาติด้านที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ส่วนราชการสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาประเทศตามที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติภายในปี 2580 โดยแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติมีทั้งหมด 23 ฉบับ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา จำนวน 4 ฉบับ ได้แก่ (03) การเกษตร (18) การเติบโตอย่างยั่งยืน (20) การพัฒนาบริการประชาชนและการพัฒนาประสิทธิภาพภาครัฐ และ (22) กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

2.1.1 ประเด็น การเกษตร

1) เป้าหมายระดับประเด็นของแผนแม่บทฯ

- 1.1) ผลิตภัณฑัวมวลรวมในประเทศในสาขาเกษตรเพิ่มขึ้น
- 1.2) ผลิตภาพการผลิตของภาคเกษตรเพิ่มขึ้น

2) การบรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทฯ

แผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้ความสำคัญกับการยกระดับการผลิตให้สู่คุณภาพมาตรฐานการพัฒนาสินค้าเกษตรและการแปรรูปสินค้าเกษตร เพื่อสร้างมูลค่าและคุณค่าให้กับสินค้าเกษตร การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ในการผลิตและการจัดการฟาร์ม นอกจากนี้ ยังมีการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบนิเวศของภาคเกษตร เพื่อเสริมสร้างให้การพัฒนาที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง เป็นการวางรากฐานการพัฒนาในระยะยาวอันจะนำไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหา

อย่างเป็นระบบ โดยมีกลไกของระบบเกษตรพันธสัญญาช่วยสร้างความร่วมมือและพัฒนาศักยภาพในการผลิตสินค้าเกษตร หรือบริการทางการเกษตรอย่างยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรและยกระดับสถาบันเกษตรกรสร้างความเชื่อมั่นและความเข้มแข็งทางธุรกิจของประเทศ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในอนาคต

3) แผนย่อยของแผนแม่บทฯ ที่เกี่ยวข้อง

3.1) การพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร

แนวทางการพัฒนา

1) พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ และการเฝ้าระวังและเตือนภัยสินค้าเกษตร ส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศการเกษตรที่มีมาตรฐานและครบวงจร ทั้งเรื่องเกษตรกร ข้อมูลอุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตรที่มุ่งเน้นการตลาดนำการผลิต ข้อมูลพื้นที่เกษตรกรรม และข้อมูลมูลค่าสินค้าเกษตร รวมทั้งการพัฒนาระบบติดตามเฝ้าระวังและวางระบบเตือนภัย และกลไกการจัดการปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน อาทิ เสถียรภาพราคาสินค้า กฎ ระเบียบการค้าระหว่างประเทศ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความมั่นคงอาหาร โดยกำหนดมาตรการรองรับ มาตรการเตือนภัย มาตรการการปรับตัว ระบบสำรองอาหารในภาวะวิกฤต และการประกันความเสี่ยงให้ทันกับสถานการณ์ รวมทั้งให้เกษตรกรและผู้ใช้ประโยชน์สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายตลอดจนเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ วิเคราะห์แนวโน้มการผลิตสินค้าเกษตร

2) ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ รวมถึงเชื่อมโยงไปถึงผู้ประกอบการ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาด้านการผลิตและด้านการตลาดของสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ รวมทั้งสนับสนุนการขยายเครือข่ายธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ และสนับสนุนให้มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนภายใต้เงื่อนไขที่ผ่อนปรนมากขึ้น เพื่อยกระดับการพัฒนาเกษตรกรไปสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรที่มีความเข้มแข็ง ตลอดจนการให้มีกลไกในการดูแลให้เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่มและการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอย่างแท้จริง

เป้าหมายของแผนย่อย

- 1) ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรต่อหน่วยมีการปรับตัวเพิ่มขึ้น
- 2) สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเป้าหมาย) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐานเพิ่มขึ้น

การบรรลุเป้าหมายตามแผนย่อยของแผนแม่บทฯ

แผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคเกษตรเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและการจัดการฐานทรัพยากรทางการเกษตรอย่างยั่งยืน สร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และความมั่นคงทางรายได้ให้กับเกษตรกร รวมถึงส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยและยกระดับเป็นสถาบันเกษตรกรที่เข้มแข็ง เพื่อพัฒนา

ด้านการผลิตและการตลาดของสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ ได้มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ การเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญาที่มีมาตรฐาน และรูปแบบบริการภาครัฐเพื่ออำนวยความสะดวก ในการให้บริการเกษตรกร ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร และประชาชนทั่วไป ผ่านการนำเทคโนโลยีดิจิทัล มาประยุกต์ใช้ในหลากหลายรูปแบบตามความต้องการของผู้รับบริการ

2.1.2 ประเด็น การเติบโตอย่างยั่งยืน

1) เป้าหมายระดับประเด็นของแผนแม่บทฯ

สภาพแวดล้อมของประเทศไทยมีคุณภาพดีขึ้นอย่างยั่งยืน

2) การบรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทฯ

การพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา ให้ความสำคัญกับการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นสนับสนุนให้การทำเกษตรพันธสัญญา เติบโตบนหลักของการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ รักษา ฟื้นฟู และสร้างฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่เหมาะสม ลดการเสื่อมสภาพต่อสิ่งแวดล้อม มีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมทั้งกระบวนการ นำไปสู่การเกิด ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพและความอุดมสมบูรณ์

3) แผนย่อยของแผนแม่บทฯ ที่เกี่ยวข้อง

3.1) การสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ

แนวทางการพัฒนา

สนับสนุนการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัว ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยพัฒนามาตรการและกลไกเพื่อส่งเสริม สนับสนุน และสร้างแรงจูงใจ ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการจัดตั้งกลไก ทางเศรษฐศาสตร์และทางการเงินที่สนับสนุนการดำเนินงานด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่สร้างประโยชน์ ร่วมกันระหว่างภาครัฐและเอกชน อาทิ ภาษีคาร์บอน กลไกราคาคาร์บอน มาตรการทางการเงิน สีเขียว และสิทธิประโยชน์สำหรับการดำเนินการลดก๊าซเรือนกระจก รวมถึงสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมของประชาชน และภาคส่วนต่าง ๆ ในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สนับสนุน การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบและความเสี่ยงของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เสริมสร้างศักยภาพ บุคลากรและหน่วยงานในระดับต่าง ๆ ทั้งส่วนกลาง และท้องถิ่น รวมทั้งชุมชน ให้มีความรู้ ความสามารถในการ รับมือกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ปล่อยคาร์บอนต่ำ และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

เป้าหมายของแผนย่อย

การปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทยลดลง

การบรรลุเป้าหมายตามแผนย่อยของแผนแม่บทฯ

การพัฒนา ระบบเกษตรพันธสัญญา มีส่วนสนับสนุนในด้านการสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ เน้นการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักถึงปัญหา และสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ผลกระทบที่ส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตร และแนวทางการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศให้แก่เกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร รวมทั้งส่งเสริมองค์ความรู้ในการรับมือกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจให้แก่เกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรมีส่วนร่วมในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้เกิดการเติบโตอย่างยั่งยืนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2.1.3 ประเด็น การบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ

1) เป้าหมายระดับประเด็นของแผนแม่บทฯ

บริการของรัฐมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ใช้บริการ

2) การบรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทฯ

การบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ มีการปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพบริการให้มีความทันสมัยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ตอบสนองความต้องการ และให้บริการอย่างสะดวกรวดเร็ว โปร่งใส สามารถนำนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ มาพัฒนาระบบอำนวยความสะดวกในการบริการภาครัฐ เพื่อให้ประชาชนและผู้รับบริการสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ปรับปรุงรูปแบบการให้บริการให้เป็นรูปแบบดิจิทัลทั้งกระบวนการ

3) แผนย่อยของแผนแม่บทฯ ที่เกี่ยวข้อง

3.1) การพัฒนาบริการประชาชน

แนวทางการพัฒนา

1) พัฒนารูปแบบบริการภาครัฐเพื่ออำนวยความสะดวกในการให้บริการประชาชน ผู้ประกอบการ และภาคธุรกิจ โดยภาครัฐจัดสรรรูปแบบบริการให้มีความสะดวก มีการเชื่อมโยงหลายหน่วยงานแบบเบ็ดเสร็จ ครบวงจร และหลากหลายรูปแบบตามความต้องการของผู้รับบริการ รวมทั้งอำนวยความสะดวกทางการค้า การลงทุน และการดำเนินธุรกิจ อาทิ การบูรณาการขั้นตอนการออกใบอนุญาตต่าง ๆ การให้บริการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาที่มีประสิทธิภาพ สะดวก รวดเร็ว และสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

2) พัฒนาการให้บริการภาครัฐผ่านการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ และปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากลอย่างคุ้มค่า มีความรวดเร็ว โปร่งใส เสียค่าใช้จ่ายน้อย ลดข้อจำกัดทางกายภาพ เวลา พื้นที่และตรวจสอบได้ ตามหลักการออกแบบที่เป็นสากล เพื่อให้บริการภาครัฐเป็นไปอย่างปลอดภัย สร้างสรรค์ โปร่งใส มีธรรมาภิบาล เกิดประโยชน์สูงสุด

3) ปรับวิธีการทำงานจาก “การทำงานตามภารกิจที่กฎหมายกำหนด” เป็น “การให้บริการที่ให้ความสำคัญกับผู้รับบริการ” ปรับปรุงวิธีการทำงานเพื่อสนับสนุนการพัฒนาบริการภาครัฐที่มีคุณค่าและได้มาตรฐานสากล โดยเปลี่ยนจากการทำงานด้วยมือ เป็นการทำงานบนระบบดิจิทัลทั้งหมด เชื่อมโยงและบูรณาการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐเข้าด้วยกันเสมือนเป็นองค์กรเดียว มีการพัฒนาบริการเดิมและสร้างบริการใหม่ที่เป็นพลวัตสอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์และขับเคลื่อนโดยความต้องการของประชาชน ภาคธุรกิจ และผู้ใช้บริการ และเปิดโอกาสให้เสนอความเห็นต่อการดำเนินงานของภาครัฐได้อย่างสะดวก ทันสถานการณ์

เป้าหมายของแผนย่อย

งานบริการภาครัฐที่ปรับเปลี่ยนเป็นดิจิทัลเพิ่มขึ้น

การบรรลุเป้าหมายตามแผนย่อยของแผนแม่บทฯ

การพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาได้มีการจัดทำระบบสารสนเทศเกษตรพันธสัญญาที่มีการปรับเปลี่ยนระบบการทำงานรูปแบบเดิมไปสู่การนำระบบดิจิทัลมาปรับใช้ โดยการพัฒนารูปแบบการแจ้งการประกอบธุรกิจและเลิกการประกอบธุรกิจ ให้สามารถดำเนินการผ่านทางระบบได้ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ รวมถึงการออกใบรับแจ้งต่าง ๆ ตลอดจนมีการเปิดช่องทางให้ประชาชนสามารถตรวจสอบรายชื่อผู้ประกอบการทางเกษตร ได้อย่างสะดวก และรวดเร็ว ทั้งนี้ เพื่อเป็นการยกระดับภาครัฐสู่เป้าหมายการให้บริการที่ตอบสนองประชาชน และลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อเพิ่มความสามารถและศักยภาพในการแข่งขันของภาคธุรกิจ การสร้างความโปร่งใส ที่เน้นการเปิดเผยข้อมูลแก่ประชาชนโดยไม่ต้องร้องขอและการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งการเป็นภาครัฐที่ปรับตัวทันการณ์ อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

2.1.4 ประเด็น กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

1) เป้าหมายระดับประเด็นของแผนแม่บทฯ

- 1.1) กฎหมายเป็นเครื่องมือให้ทุกภาคส่วนได้ประโยชน์จากการพัฒนาประเทศอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม
- 1.2) การอำนวยความสะดวกเป็นไปโดยความเสมอภาคโปร่งใส เป็นธรรมทั่วถึง และปราศจากการเลือกปฏิบัติ

2) การบรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทฯ

การพัฒนากระบวนกรพันธสัญญาด้านกระบวนการยุติธรรมได้เน้นการอำนวยความสะดวกให้แก่มูลนิธิและผู้ประกอบการ และผู้ประกอบการที่มีข้อพิพาทในการปฏิบัติตามสัญญาให้สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมีช่องทางการเข้าถึงและขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ไม่แบ่งแยก หรือเลือกปฏิบัติ สามารถลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้อย่างทั่วถึง

3) การพัฒนากระบวนการยุติธรรมแผนย่อยของแผนแม่บทฯ ที่เกี่ยวข้อง

3.1) ประเด็นย่อย การพัฒนากฎหมาย

แนวทางการพัฒนา

1) พัฒนากฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ และมาตรการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับบริบทและเอื้อต่อการพัฒนาประเทศ โดยวิเคราะห์ผลกระทบอย่างรอบด้าน คำนึงถึงสภาพปัญหา และประเมินผลสัมฤทธิ์ ทบทวนความจำเป็นความเหมาะสมของกฎหมายที่มีอยู่ทุกลำดับชั้นของกฎหมาย ยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่ล้าสมัยหรือมีเนื้อหาที่ไม่จำเป็น หรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ เพื่อให้กฎหมายทันสมัย ไม่มีความซ้ำซ้อน ลดความเหลื่อมล้ำ มีความเป็นธรรมในสังคม และกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม สอดคล้องกับข้อตกลงระหว่างประเทศที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวม ให้เอื้อต่อการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนาประเทศ เพื่อรองรับการพัฒนาภูมิภาคและจังหวัดที่มีประสิทธิภาพ เอื้อต่อการใช้นวัตกรรมทั้งในภาครัฐและเอกชนให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป และเอื้อต่อการประกอบธุรกิจทั้งในและต่างประเทศในทุกภาคการผลิต โดยเฉพาะการกำหนดวงรอบในการทบทวนแก้ไขกฎหมายให้ทันสมัย อยู่ตลอดเวลา รวมทั้งการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายในรอบระยะเวลาที่กำหนด

2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบัญญัติกฎหมาย ต้องดำเนินการให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายอย่างรอบด้าน และเป็นระบบ มีช่องทางการเข้าถึงกฎหมายที่หลากหลาย เพื่อสะดวกในการเข้าถึงกฎหมาย รวมทั้งเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์ต่อประชาชน และนำมาประกอบการพิจารณาในกระบวนการตรากฎหมายทุกขั้นตอน เพื่อพัฒนากฎหมายทุกฉบับและทุกลำดับศักดิ์ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป เอื้ออำนวยต่อการบริหารราชการแผ่นดิน การดำเนินงานของภาครัฐที่เหมาะสม การพัฒนาประเทศ การให้บริการประชาชน การประกอบธุรกิจ และการแข่งขันระหว่างประเทศ

3) พัฒนาการบังคับใช้กฎหมาย โดยการนำเทคโนโลยีดิจิทัล และนวัตกรรมสมัยใหม่มาใช้ในกระบวนการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ไม่เลือกปฏิบัติ เป็นธรรม และก่อให้เกิดความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ การเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์ที่ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในกฎหมาย ผู้บังคับใช้กฎหมายมีองค์ความรู้ จริยธรรม พร้อมให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย อันจะส่งผล

ให้เกิดความเชื่อมั่นแก่ประชาชนในการบังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด และเป็นธรรม

4) ส่งเสริมเทคโนโลยีดิจิทัล และนวัตกรรมในกระบวนการกฎหมาย สนับสนุนการใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการพัฒนากฎหมาย การบังคับใช้และการปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทางกฎหมายโดยเพิ่มช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ บูรณาการและแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ และมีเนื้อหาเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

เป้าหมายของแผนย่อย

การมีกฎหมายที่ดีและเท่าที่จำเป็น

การบรรลุเป้าหมายตามแผนย่อยของแผนแม่บทฯ

การปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับ มาตรการที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้มีความทันสมัย มีความเป็นหลักสากล มีประสิทธิภาพ โดยพัฒนาและปรับปรุง กฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับ มาตรการ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ และมีเท่าที่จำเป็น รวมทั้งมุ่งใช้กฎหมายให้เป็นเครื่องมือพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการเกษตร ซึ่งสามารถช่วยแก้ไขปัญหาลดอุปสรรคที่มีให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนพัฒนาประเทศ

3.2) ประเด็นย่อย การพัฒนากระบวนการยุติธรรม

แนวทางการพัฒนา

1) ปรับวัฒนธรรมองค์กรและทัศนคติเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมให้เคารพและยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่พึงได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม เสริมสร้างจิตสำนึก ปลุกฝังทัศนคติที่ดี พัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ และศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมให้มีความโปร่งใส เป็นกลาง ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใด ๆ โดยเฉพาะการบริหารงานบุคคลในกระบวนการยุติธรรมต้องโปร่งใสเป็นอิสระ มุ่งอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนโดยสะดวกและรวดเร็ว

2) เสริมสร้างพลวัต ความหลากหลาย บูรณาการด้านกระบวนการยุติธรรม ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน และการสร้างความเสมอภาคในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วยการคุ้มครองผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในรูปแบบต่าง ๆ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความเป็นธรรม การพัฒนารูปแบบของการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมให้มีความหลากหลาย การสร้างความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชน การพัฒนากลไกคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมและความขัดแย้งระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน

เป้าหมาย

การอำนวยความสะดวกยุทธธรรมมีความโปร่งใส สะดวก รวดเร็ว เสมอภาค ทั่วถึง เป็นธรรม และปราศจากการเลือกปฏิบัติ

การบรรลุเป้าหมายตามแผนย่อย

เสริมสร้างเกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรให้สามารถเข้าสู่กระบวนการยุทธธรรมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในระบบเกษตรพันธสัญญา กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระบบเกษตรพันธสัญญา การสร้างกลไกช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากการทำการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญาให้เกิดความเป็นธรรมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) มีวัตถุประสงค์เพื่อพลิกโฉมประเทศไทย สู่ “สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน” ซึ่งเป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับโครงสร้าง นโยบายและกลไก เพื่อมุ่งเสริมสร้างสังคมที่ก้าวหน้าพลวัตของโลก และเกื้อหนุนให้คนไทยมีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ พร้อมกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่ม และคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม โดยได้กำหนดเป้าหมายหลัก 5 ประการ ประกอบด้วย 1) การปรับโครงสร้างการผลิตสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม 2) การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ 3) การมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม 4) การเปลี่ยนผ่านไปสู่ความยั่งยืน และ 5) การเสริมสร้างความสามารถของประเทศในการรับมือกับความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลงภายใต้บริบทโลกใหม่ โดยมีมิติและหมวดหมู่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา ดังนี้

2.2.1 มิติการพัฒนาที่ 1 ภาคการผลิตและบริการเป้าหมาย

หมวดหมู่ที่ 1 ไทยเป็นประเทศชั้นนำด้านสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง

เป้าหมายระดับหมวดหมู่

- 1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบบริหารจัดการ เพื่อคุณภาพและความยั่งยืนของภาคการเกษตร
- 2) เพิ่มศักยภาพและบทบาทของผู้ประกอบธุรกิจการเกษตรในฐานะหุ้นส่วนเศรษฐกิจของห่วงโซ่อุปทานที่ได้รับส่วนแบ่งประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

กลยุทธ์การพัฒนา

กลยุทธ์ที่ 6 การสนับสนุนระบบประกันภัยและระบบรับรองคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรและสินค้าเกษตรแปรรูปที่เกษตรกรเข้าถึงได้

กลยุทธ์ที่ 11 การยกระดับขีดความสามารถของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร

กลยุทธ์ย่อยที่ 11.1 พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และทักษะในการบริหารจัดการฟาร์ม ความปลอดภัย และอาชีวอนามัยของเกษตรกร และการดำเนินธุรกิจการเกษตรในยุคดิจิทัล เพื่อยกระดับความสามารถเกษตรกร ไปสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะ

กลยุทธ์ย่อยที่ 11.2 ยกระดับความเข้มแข็งและความสามารถในการดำเนินธุรกิจเพิ่มมูลค่าของสถาบันเกษตรกร รวมทั้งสนับสนุนบทบาทภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ในการเป็นผู้ให้บริการ ผู้ถ่ายทอดเทคโนโลยี และที่ปรึกษาทางธุรกิจ

กลยุทธ์ย่อยที่ 11.3 ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการพัฒนาสหกรณ์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและเอื้อต่อการสร้างความเข้มแข็งของสหกรณ์

กลยุทธ์ที่ 12 การพัฒนากลไกเพื่อเชื่อมโยงภาคี ในการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจเกษตร

กลยุทธ์ย่อยที่ 12.1 สนับสนุนบทบาทขององค์กรหรือสภาเกษตรกร ในกลไกความร่วมมือภาครัฐ ภาคเอกชน และภาควิชาการในแต่ละจังหวัด เพื่อสร้างความเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่เท่าเทียม และเหมาะสมกับบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบ

กลยุทธ์ย่อยที่ 12.2 ส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนในการเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจกับสถาบันเกษตรกร และเกษตรกรในรูปแบบธุรกิจต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการยกระดับประสิทธิภาพกระบวนการผลิต โดยมีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

2.2.2 มิติการพัฒนาที่ 3 ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หมุดหมายที่ 11 ไทยสามารถลดความเสี่ยงและผลกระทบจากภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลง

สภาพภูมิอากาศ

เป้าหมายระดับหมุดหมาย

ความเสียหายและผลกระทบจากภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศลดลง

กลยุทธ์การพัฒนา

กลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพประชาชนและชุมชน ในการรับมือกับภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

กลยุทธ์ย่อยที่ 2.1 ส่งเสริมให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีความรู้ความเข้าใจตระหนักถึงความเสี่ยงและปรับตัวรับมือผลกระทบจากภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยให้ความสำคัญกับการบูรณาการองค์ความรู้ด้านการจัดการภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ การสนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงรวมทั้งแจ้งเตือนภัย และใช้ประโยชน์จากข้อมูลเตือนภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.3 มิติการพัฒนาที่ 4 ปัจจัยผลักดันการพลิกโฉมประเทศ

หมายเหตุที่ 13 ไทยมีภาครัฐที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพ และตอบโจทย์ประชาชน

เป้าหมายระดับหมายเหตุ

การบริการภาครัฐเข้าถึงได้

กลยุทธ์การพัฒนา

กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพการให้บริการภาครัฐที่ตอบโจทย์ สะดวก และประหยัด

กลยุทธ์ย่อยที่ 1.1 ยกเลิกภารกิจการให้บริการที่สามารถเปิดให้

ภาคส่วนอื่นให้บริการแทน

กลยุทธ์ย่อยที่ 1.2 ทบทวนกระบวนการทำงานของภาครัฐ ควบคู่กับ

พัฒนาการบริการภาครัฐในรูปแบบดิจิทัลแบบเบ็ดเสร็จ

3. แผนระดับที่ 3 (ที่เกี่ยวข้อง)

3.1 นโยบายรัฐบาล

นายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา เมื่อวันที่จันทร์ที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2566 เพื่อให้ทราบถึงเจตนารมณ์ ยุทธศาสตร์ และนโยบายของรัฐบาล ที่มุ่งมั่นจะสร้างความสามัคคี ประองตอง ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย นำไปสู่ความร่วมมือกันในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การปกครองของประเทศให้ก้าวหน้าเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวไทยทุกคน ตามกรอบความเร่งด่วนของนโยบายในการบริหารและพัฒนาประเทศ ได้แก่ กรอบระยะสั้น โดยการกระตุ้นการใช้จ่าย จุดประกายให้เครื่องยนต์ทางเศรษฐกิจกลับมาเติบโตอีกครั้ง ประกอบกับการเร่งแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของประชาชนอย่างเร่งด่วนและรวดเร็ว และกรอบระยะกลางและระยะยาว โดยรัฐบาลจะเสริมขีดความสามารถให้กับประชาชนผ่านการสร้างรายได้ ลดรายจ่าย สร้างโอกาส ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับประชาชนทุกคน ทั้งนี้ รัฐบาลมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา คือ การสร้างรายได้ในภาคการเกษตร โดยใช้หลักการ ตลาดนำ นวัตกรรมเสริม เพิ่มรายได้ โดยการสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพและผลิตภาพของภาคการเกษตรควบคู่ไปด้วยกัน จะมีการบูรณาการองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการน้ำในแต่ละพื้นที่ ใช้การบริหารจัดการแปลงเกษตรด้วยนวัตกรรมเกษตรแม่นยำ (Precision Farming) การวิจัย พัฒนาพันธุ์ เพื่อเพิ่มผลผลิต และเพิ่มมูลค่าผลตอบแทนต่อไร่ให้สูงขึ้น ตลอดจนการหาตลาดให้สินค้าเกษตรได้ขายในราคาที่เหมาะสม สนับสนุนให้เปลี่ยนแปลงการปลูกพืชให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและเศรษฐกิจ และการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรให้มีมูลค่าสูงขึ้น รวมทั้งมีการบริหารจัดการภาคการเกษตรที่ครบถ้วนทุกด้านตั้งแต่ดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ กลไกราคา

แหล่งเงินทุน นวัตกรรม และกรรมสิทธิ์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกพืช ผู้เลี้ยงปศุสัตว์ และกลุ่มประมง และมีเป้าหมายทำให้รายได้ของเกษตรกรทั้งประเทศเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญภายในระยะเวลา 4 ปี

3.2 แผนปฏิบัติการด้านการเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2566 – 2570

วิสัยทัศน์ คือ “เกษตรไทยสู่เกษตรมูลค่าสูง เกษตรกรมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ภาคเกษตรเติบโตอย่างยั่งยืน” ประกอบด้วย 4 ประเด็นการพัฒนา โดยมีประเด็นการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา คือ ประเด็นการพัฒนาที่ 4 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการเกษตร แนวทางการพัฒนาที่ 2 การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงทางการเกษตร 1) ส่งเสริมการทำเกษตรพันธสัญญาที่เป็นธรรมเพื่อสร้างความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นและความร่วมมือ ทำให้เกษตรกรเกิดความเข้มแข็งและสามารถแข่งขันในตลาดการค้าเสรีได้ และ 2) ส่งเสริมการทำประกันภัยสินค้าเกษตรเพื่อให้เกษตรกรได้รับความคุ้มครองความเสียหาย หรือความสูญเสียของพืชผลทางการเกษตรที่เกิดจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ภัยศัตรูพืช และโรคระบาดซึ่งจะช่วยสร้างเสถียรภาพทางรายได้และความมั่นคงในอาชีพให้แก่เกษตรกร แนวทางพัฒนาที่ 6 ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตร โดยส่งเสริมการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้มีความทันสมัย ด้วยการนากฎหมายใหม่และปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่เดิมให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สามารถลดความเหลื่อมล้ำ กระจายความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนคุ้มครองผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างถูกต้องและเป็นธรรม โดยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิ์ของเกษตรกร เพื่อรองรับกฎกติกาใหม่และผลักดันกฎหมายใหม่ ๆ ที่มีความจำเป็น ตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายให้มีความเป็นธรรมและทั่วถึง

3.3 แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564 – 2570

การขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564 – 2570 มุ่งรักษา ฟื้นฟู และใช้ทรัพยากรจากความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมอย่างคุ้มค่าและเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งแผนดังกล่าวประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา 1 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยกระดับการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้เศรษฐกิจ BCG ให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายภายใต้การพัฒนาสาขาเกษตร คือ การปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรของประเทศไทยสู่ 3 สูง คือ **ประสิทธิภาพสูง** ด้วยการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมผสมผสานภูมิปัญญา มุ่งยกระดับผลผลิตเกษตรสู่มาตรฐานสูง ด้วยระบบการผลิตที่ยั่งยืนครอบคลุมทั้งด้านคุณภาพผลผลิต โภชนาการ ความปลอดภัย สิ่งแวดล้อม เพื่อเป้าหมายให้การทำการเกษตรเป็นอาชีพที่สร้างรายได้สูง ด้วยการผลิตสินค้าเกษตรที่เน้นความเป็นพรีเมียม มีความหลากหลาย และกำหนดราคาขายได้ตามคุณภาพของผลผลิตเกษตร

3.4 แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2566 – 2570

การแก้ไขปัญหาคาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในภาพรวมของประเทศ ปกป้อง คุ้มครองสิทธิของประชาชน โดยไม่เลือกปฏิบัติ คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สร้างสังคมที่ตระหนักถึงการเคารพสิทธิมนุษยชน โดยมีเป้าหมาย คือ การละเมิดสิทธิมนุษยชนลดลงทุกด้านและทุกกลุ่ม ประกอบไปด้วยแผนสิทธิมนุษยชนรายด้าน 5 ด้าน และแผนสิทธิมนุษยชนรายกลุ่ม (กลุ่มเปราะบาง) 11 กลุ่ม โดยมีแผนสิทธิมนุษยชนรายด้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา คือ แผนสิทธิมนุษยชนด้านเศรษฐกิจและธุรกิจ ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สร้างประโยชน์ให้คนทุกกลุ่ม และการให้หลักประกันในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอแก่ทุกคนในสังคม โดยมีข้อท้าทาย คือ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่มี ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับระบบเกษตรพันธสัญญา รวมทั้งรายละเอียดและเงื่อนไขของกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา ที่มีความซับซ้อนยากต่อการทำความเข้าใจ และในกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทตามกฎหมายดังกล่าว พบว่าอำนาจในการต่อรองใกล้เคียงไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งภาครัฐควรสร้างความตระหนักและประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับระบบเกษตรพันธสัญญา และเร่งการประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรที่ประสงค์จะทำเกษตรพันธสัญญาได้เข้าถึงทรัพยากรและข้อมูลที่จำเป็น เพื่อให้สามารถตัดสินใจได้บนพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์และสมมาตรระหว่างคู่สัญญาตลอดจนได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายที่จำเป็น และไม่ถูกเอาเปรียบจากคู่สัญญา ซึ่งมักเป็นผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรที่มีทรัพยากรและอำนาจต่อรองสูงกว่า

3.5 แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 – 2570

มุ่งยกระดับภาครัฐไทยสู่เป้าหมายการให้บริการที่ตอบสนองประชาชน และลดความเหลื่อมล้ำ การเพิ่มความสามารถและศักยภาพในการแข่งขันของภาคธุรกิจ การสร้างความโปร่งใส ที่เน้นการเปิดเผยข้อมูลแก่ประชาชนโดยไม่ต้องร้องขอและการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน และการเป็นภาครัฐที่ปรับตัวทันการณ์ อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ประกอบไปด้วย 4 ยุทธศาสตร์ โดยมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา คือ ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาการบริการที่สะดวกและเข้าถึงง่าย ซึ่งมีมาตรการการดำเนินงาน ได้แก่ 1) พัฒนาและปรับปรุงบริการภาครัฐให้อยู่ในรูปแบบออนไลน์ โดยยึดหลักประชาชนเป็นศูนย์กลาง ที่ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงและใช้ได้ง่าย เน้นการพัฒนาบริการหรือแพลตฟอร์มภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับประชาชนทุกกลุ่มให้ได้รับบริการหรือสิทธิที่พึงได้ อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม และ 2) พัฒนาการให้บริการดิจิทัลครบวงจรแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว หน่วยงานภาครัฐพัฒนาหรือปรับปรุงหรือยกระดับบริการออนไลน์ให้สามารถให้บริการได้ตลอดทั้งกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการที่ประชาชนสามารถใช้บริการได้อย่างสะดวก รวดเร็ว

ส่วนที่ 3 ความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

(Sustainable Development Goals : SDGs) แห่งสหประชาชาติ

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) แห่งสหประชาชาติ เป็นกรอบการพัฒนาของโลกเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนบรรลุเป้าหมายการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ภายในปี ค.ศ. 2030 (พ.ศ. 2573) โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเกี่ยวข้อง ดังนี้

เป้าหมายที่ 2 ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหาร และยกระดับโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน

เป้าหมายย่อย 2.4 สร้างหลักประกันว่าจะมีระบบการผลิตอาหารที่ยั่งยืน และดำเนินการตามแนวปฏิบัติทางการเกษตรที่มีภูมิคุ้มกัน เพื่อเพิ่มผลผลิตและการผลิต ซึ่งจะช่วยรักษาระบบนิเวศ เสริมขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ของสภาพภูมิอากาศ สภาวะอากาศรุนแรงสุดขีด ภัยแล้ง อุทกภัย และภัยพิบัติอื่น ๆ และจะช่วยพัฒนาที่ดินและคุณภาพดินอย่างต่อเนื่อง

เป้าหมายย่อย 2.C เลือกใช้มาตรการที่สร้างหลักประกันได้ว่าตลาดโภคภัณฑ์อาหาร และตลาดอนุพันธ์ สามารถทำงานได้อย่างเหมาะสม และอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลของตลาด และข้อมูลสารอาหารได้อย่างทันการณ์ เพื่อจำกัดความผันผวนของราคาอาหารอย่างรุนแรง

เป้าหมายที่ 10 ลดความไม่เสมอภาคภายในและระหว่างประเทศ

เป้าหมายย่อยที่ 10.3 สร้างหลักประกันถึงโอกาสที่เท่าเทียมและลดความไม่เสมอภาคของผลลัพธ์ รวมถึงโดยการขจัดกฎหมาย นโยบาย และแนวทางปฏิบัติที่เลือกปฏิบัติ และส่งเสริมการออกกฎหมาย นโยบาย และการปฏิบัติที่เหมาะสมในเรื่องดังกล่าว

เป้าหมายที่ 16 ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรม และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบ และครอบคลุมในทุกระดับ

เป้าหมายย่อย 16.B ส่งเสริมและบังคับใช้กฎหมายและนโยบายที่ไม่เลือกปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ส่วนที่ 4 สารสำคัญของแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570

4.1 การประเมินสถานการณ์ ปัญหา และความจำเป็นในการจัดทำแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา

4.1.1 สถานการณ์ภาพรวมภาคการเกษตรของประเทศไทย

ภาคการเกษตรมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างมาก และเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับประชากรกว่าร้อยละ 46.99 (ปี พ.ศ. 2564) ของประชากรทั้งประเทศ¹ โดยสถานการณ์ภาพรวมภาคการเกษตรของประเทศไทยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1) ผลผลิตทั้งหมดมวลรวมภาคการเกษตร

ผลผลิตทั้งหมดมวลรวมในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2561 – 2565 (ณ ราคาประจำปี) เพิ่มขึ้นจาก 16,373,343 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2561 เป็น 17,367,310 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2565 หรือเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.63 ต่อปี เป็นผลมาจากผลผลิตทั้งหมดมวลรวมนอกภาคการเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 15,030,431 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2561 เป็น 15,835,140 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2565 ในขณะที่ผลผลิตทั้งหมดมวลรวมภาคการเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในทิศทางเดียวกันจาก 1,342,912 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2561 เป็น 1,532,170 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2565 ซึ่งมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 3.41 ต่อปี

ตารางที่ 1 ผลผลิตทั้งหมดมวลรวมภาคการเกษตร ปี พ.ศ. 2561 – 2565

หน่วย: ล้านบาท

รายการ	2561	2562	2563	2564	2565	อัตราการขยายตัวเฉลี่ย (ร้อยละ)
ณ ราคาประจำปี						
ผลผลิตทั้งหมดมวลรวมภาคการเกษตร	1,342,912	1,372,848	1,362,953	1,407,848	1,532,170	3.41
ผลผลิตทั้งหมดมวลรวมนอกภาคการเกษตร	15,030,431	15,516,326	14,298,193	14,758,749	15,835,140	1.47
ผลผลิตทั้งหมดมวลรวมในประเทศไทย	16,373,343	16,889,174	15,661,146	16,166,597	17,367,310	1.63

¹ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, แผนปฏิบัติการด้านการเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2566 – 2570, (กรุงเทพฯ., 2565) 74.

รายการ	2561	2562	2563	2564	2565	อัตราการ
						ขยายตัวเฉลี่ย (ร้อยละ)
สัดส่วนภาคเกษตรต่อ มวลรวมในประเทศ (ร้อยละ)	8.20	8.13	8.70	8.71	8.82	
ณ ราคาที่แท้จริง (แบบปริมาณลูกโซ่)						
ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค เกษตร	677,010	670,375	648,007	662,592	679,215	0.11
ผลิตภัณฑ์มวลรวมนอก ภาคเกษตร	10,097,962	10,339,413	9,676,566	9,824,687	10,080,418	0.03
ผลิตภัณฑ์มวลรวมใน ประเทศ	10,910,805	11,183,931	10,473,835	10,648,399	10,959,682	0.19

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ข้อมูล ณ วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2566)

2) ภาวะเศรษฐกิจภาคการเกษตร

ในปี พ.ศ. 2561 – 2565 ภาวะเศรษฐกิจภาคการเกษตร ซึ่งประกอบด้วยสาขาพืช สาขาปศุสัตว์ สาขาประมง สาขาบริการทางการเกษตร และสาขาป่าไม้ มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 0.82 โดยสาขาพืช มีการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 1.36 จากปัจจัยบวก คือ พืชมีผลผลิตเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีปริมาณน้ำที่เพียงพอ สำหรับการเพาะปลูก สภาพอากาศเอื้ออำนวย รวมถึงราคาสินค้าของพืชหลายชนิดอยู่ในเกณฑ์ดีต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ยังคงพบปัจจัยลบจากการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชในหลายพื้นที่ รวมถึงผลกระทบจากฝนตกหนัก และน้ำท่วม สาขาปศุสัตว์ มีอัตราการขยายตัวคงตัว เนื่องจากในช่วงปี พ.ศ. 2561 – 2563 มีการบริหารจัดการ ฟาร์มที่ได้มาตรฐาน มีการเฝ้าระวังและควบคุมโรคระบาดอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับตลาดผู้บริโภคทั้งในประเทศ และต่างประเทศมีความต้องการสินค้าปศุสัตว์เพิ่มขึ้น สาขาปศุสัตว์จึงมีการขยายตัวต่อเนื่อง แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2564 – 2565 ตลาดผู้บริโภคมีการชะลอตัว เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) รวมทั้งโรคระบาดในสัตว์ และต้นทุนวัตถุดิบอาหารสัตว์ที่ปรับตัวสูงขึ้น ภาวะเศรษฐกิจ ด้านการเกษตรสาขาปศุสัตว์จึงมีการหดตัว สาขาการบริการทางการเกษตร มีการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 1.90 เป็นผลมาจากการสนับสนุนของภาครัฐในการส่งเสริมให้นำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาปรับใช้ในกระบวนการผลิต การจ้างบริการเครื่องจักรกลและอุปกรณ์ทางการเกษตรในกระบวนการผลิต ทั้งในด้านการเตรียมดิน การเพาะปลูก การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว รวมถึงการขยายตัวของพื้นที่เพาะปลูกที่เพิ่มขึ้น สาขาป่าไม้ มีการขยายตัวเฉลี่ย 1.40 จากผลผลิตป่าไม้ที่สำคัญและเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ซึ่งมีการส่งออกไปยังประเทศคู่ค้าเพิ่มขึ้น แต่ในปี พ.ศ. 2563 คู่ค้าที่สำคัญมีความต้องการผลผลิตป่าไม้ลดลง เนื่องจากได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และสาขาประมง มีอัตราการขยายตัวลดลงร้อยละ 1.93 จากผลผลิตประมงที่ออกสู่ตลาดลดลง ซึ่งเป็นผลมาจากการที่เกษตรกรส่วนใหญ่ชะลอการเลี้ยง ปริมาณสัตว์น้ำที่นำขึ้นท่าเทียบเรือในภาคใต้ลดลงจากสภาพอากาศที่แปรปรวนและความต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ลดลง เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ตารางที่ 2 อัตราการขยายตัวของภาวะเศรษฐกิจภาคการเกษตร

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ปี 2561	ปี 2562	ปี 2563	ปี 2564	ปี 2565	อัตราการขยายตัวเฉลี่ย
ภาคการเกษตร	4.6	0.5	-3.3	1.5	0.8	0.82
พืช	5.4	0.7	-4.7	3.3	2.1	1.36
ปศุสัตว์	1.9	0.8	2.7	-2.4	-3.0	0.00
ประมง	-1.0	-1.3	-2.6	-3.0	-2.0	-1.98
บริการทางการเกษตร	4.0	2.7	-3.6	3.7	2.7	1.90
ป่าไม้	2.0	2.0	-0.5	1.5	2.0	1.40

ที่มา: ภาวะเศรษฐกิจการเกษตร กองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

3) ผลิตภาพการผลิตรวม (Total Factor Productivity: TFP) ภาคเกษตรกรรม

การประเมินผลิตภาพการผลิตรวม (Total Factor Productivity: TFP) ของภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นของผลผลิตทางการเกษตรที่เกิดจากส่วนที่มิได้มาจากการเพิ่มของปัจจัยการผลิตหลัก (แรงงาน ที่ดิน หุ่น) แต่จะมาจากปัจจัยอื่น ๆ โดยการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพการผลิตรวมของภาคเกษตรกรรม จะสะท้อนถึงการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาจากแหล่งที่มาของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Source of growth) ของภาคเกษตรกรรม ซึ่งประกอบด้วย แรงงาน ที่ดิน หุ่น และผลิตภาพการผลิตรวม (TFP) พบว่าการเติบโตของภาคเกษตรกรรมโดยเฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2561 – 2565 มาจากปัจจัยทุนเป็นหลัก รองลงมาคือ ปัจจัยแรงงาน ผลิตภาพการผลิตรวม (TFP) และที่ดิน ตามลำดับ (ตารางที่ 3) ทั้งนี้ ผลิตภาพการผลิตและมูลค่าเพิ่มของผลผลิตของภาคเกษตรกรรมในปัจจุบันยังคงเป็นประเด็นท้าทายที่ภาครัฐจำเป็นต้องยกระดับผลิตภาพและมูลค่าเพิ่มของภาคเกษตรกรรมด้วยการเปลี่ยนแปลงภาคการเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การเกษตรที่ใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีในการลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ตารางที่ 3 แหล่งที่มาของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรม ปี พ.ศ. 2561 – 2564

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ปี 2561	ปี 2562	ปี 2563	ปี 2564	ปี 2565	อัตราการขยายตัวเฉลี่ย
GDP Growth	6.10	-0.86	-3.46	0.98	2.40	1.03
แรงงาน	0.49	-0.43	-0.01	0.29	0.03	0.07
ที่ดิน	0.00	0.00	0.00	0.00	0.04	0.01
ทุน	2.47	0.78	-0.97	1.16	1.14	0.92
ผลผลิตภาพ การผลิตรวม (TFP)	3.14	-1.21	-2.48	-0.47	1.19	0.03

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

4.1.2 สถานการณ์ด้านการทำการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา

4.1.2.1 สภาพการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาในประเทศไทย

ระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาระบบการผลิตและการตลาดให้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการพัฒนาศักยภาพการผลิต การพัฒนาคุณภาพสินค้า และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ซึ่งในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534)² ประเทศไทยได้นำระบบเกษตรพันธสัญญาเข้ามาใช้สนับสนุนยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตรในรูปแบบผสมผสาน โดยให้ภาคเอกชนเป็นตัวขับเคลื่อน เน้นบทบาทความร่วมมือระหว่างภาคเอกชน เกษตรกร ภาครัฐ และสถาบันการเงิน ในการเสริมสร้างศักยภาพด้านต่าง ๆ ของเกษตรกร และมีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาอย่างยิ่งในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2565) โดยมีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 เพื่อกำกับดูแลระบบเกษตรพันธสัญญาให้มีความเป็นธรรม สร้างความมั่นคงให้กับเกษตรกร และนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศ ซึ่งสามารถสรุปข้อมูลสภาพการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาที่สำคัญได้ดังนี้

² สภาปฏิรูปแห่งชาติ (2558). การปฏิรูประบบเกษตรพันธสัญญาให้เป็นธรรม ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาที่เป็นธรรม พ.ศ.....และร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (ฉบับที่...) พ.ศ.

1) เกษตรกรในระบบเกษตรพันธสัญญา

ปัจจุบันประเทศไทยมีผู้ขึ้นทะเบียนเกษตรกร จำนวน 9,202,664 ราย³ โดยส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรผู้ปลูกพืช จำนวน 4,472,852 ราย (ร้อยละ 48.60) ของจำนวนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนทั้งหมด เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ จำนวน 824,799 ราย (ร้อยละ 8.96) เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 49,457 ราย (ร้อยละ 0.54) เกษตรกรผู้ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ จำนวน 3,263,415 ราย (ร้อยละ 35.46) เกษตรกรผู้ปลูกพืชและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 257,685 ราย (ร้อยละ 2.80) เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 20,393 ราย (ร้อยละ 0.22) และเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสม จำนวน 314,063 ราย (ร้อยละ 3.41) ทั้งนี้ จากการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาที่ผ่านมา ปัจจุบันมีเกษตรกรที่เข้าร่วมทำสัญญากับผู้ประกอบการกิจการเกษตรภายใต้ระบบเกษตรพันธสัญญา จำนวน 357,852 ราย (ร้อยละ 3.89) ของจำนวนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนทั้งหมด โดยส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรด้านพืช จำนวน 353,693 ราย (ร้อยละ 7.91) ด้านเลี้ยงสัตว์ จำนวน 3,673 ราย (ร้อยละ 0.45) และด้านเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 486 ราย (ร้อยละ 0.98)

ตารางที่ 4 จำนวนเกษตรกรในระบบเกษตรพันธสัญญา

รายการ	เกษตรกรในประเทศ (ราย) ¹	เกษตรกรใน ระบบเกษตรพันธสัญญา (ราย) ²	เกษตรกรในระบบเกษตรพันธ สัญญาต่อเกษตรกรในประเทศ (ร้อยละ)
พืช	4,472,852	353,693	7.91
เลี้ยงสัตว์	824,799	3,673	0.45
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	49,457	486	0.98

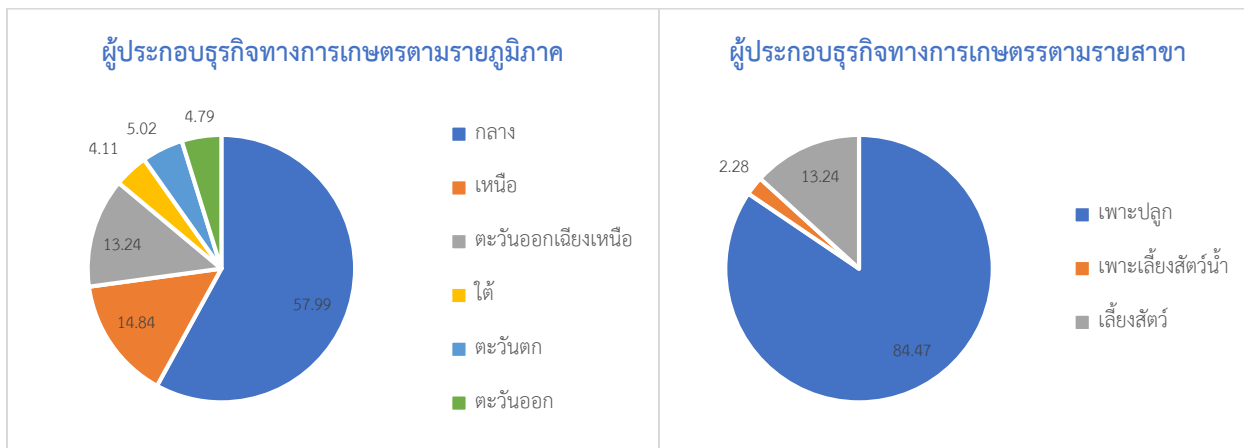
ที่มา: 1. รายงานสรุปข้อมูลสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ข้อมูล ณ วันที่ 14 สิงหาคม 2565
2. ระบบทะเบียนผู้ประกอบการกิจการเกษตร ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2565

2) ผู้ประกอบการกิจการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา

ผู้ประกอบการกิจการเกษตรกระจายตัวอยู่ในภูมิภาค ภาคกลาง มากที่สุด โดยมีจำนวน 254 ราย (ร้อยละ 57.99) เทียบกับจำนวนผู้ประกอบการกิจการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญาทั้งหมด รองลงมา มีการกระจายตัวอยู่ในภูมิภาค ภาคเหนือ จำนวน 65 ราย (ร้อยละ 14.84) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 58 ราย (ร้อยละ 13.24) ภาคใต้ จำนวน 18 ราย (ร้อยละ 4.11) ภาคตะวันตก จำนวน 22 ราย (ร้อยละ 5.02) และ ภาคตะวันออก จำนวน 21 ราย (ร้อยละ 4.79) ทั้งนี้ เมื่อจำแนกผู้ประกอบการกิจการเกษตรตามสาขาพบว่า มีผู้ประกอบการกิจการเกษตร สาขาการเพาะปลูก

³ รายงานสรุปข้อมูลสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ข้อมูล ณ วันที่ 14 สิงหาคม 2565

มากที่สุด จำนวน 370 ราย (ร้อยละ 84.47) ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร สาขาการเลี้ยงสัตว์ จำนวน 58 ราย (ร้อยละ 30) และผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร สาขาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 10 ราย (ร้อยละ 2.28) (ระบบทะเบียนผู้ประกอบการทางการเกษตร ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2565)

ภาพที่ 2 สัดส่วนผู้ประกอบการทางการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา

3) สภาพปัญหาการทำการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา

ระบบเกษตรพันธสัญญาในประเทศไทยได้มีการดำเนินการเป็นเวลานานในธุรกิจการเกษตรหรือโรงงานแปรรูปพืชผลทางการเกษตร โดยเฉพาะผลผลิตที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง ซึ่งมักจะมีสัญญาข้อตกลงในการซื้อสินค้าเกษตรและมีวัตถุประสงค์เพื่อลดความผันผวนในเรื่องราคา โดยการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐในระยะแรกได้เข้ามาจัดระเบียบภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย เช่น กรณีของน้ำตาล ได้ตราพระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาล พ.ศ. 2527 เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแล ควบคุม และตรวจสอบในเรื่องความปลอดภัยของการผลิตอาหาร (Food Safety) ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการผลิตระหว่างประเทศ เพื่อป้องกันการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (Non-Tariff Barrier) การดูแล การแปรรูป การใช้ยารักษาโรคและสารเคมีต่าง ๆ รวมทั้งเพื่อควบคุมมาตรฐานของพืชผลทางการเกษตร เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา ประเภทสิทธิบัตร ความลับทางการค้า เพื่อเน้นคุณภาพ นับตั้งแต่การคัดเลือกชนิดพันธุ์ วัตถุดิบ อาหาร รวมถึงกระบวนการผลิต เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การทำการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญาของประเทศไทยที่ผ่านมา มีลักษณะเป็นการดำเนินธุรกิจร่วมกันระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร โดยผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรเป็นผู้กำหนดข้อตกลงหรือเงื่อนไขสัญญาที่ใช้บังคับกับเกษตรกรแต่เพียงฝ่ายเดียว อีกทั้งสัญญาที่ใช้ก็มีความหลากหลายไม่มีรูปแบบเฉพาะ โดยมีลักษณะผสมผสานระหว่างสัญญาจ้างทำของ สัญญาจ้างแรงงาน และสัญญาซื้อขาย ซึ่งมีความซับซ้อนและยุ่งยากในการวิเคราะห์ถึงความคุ้มค่าและต้นทุนในการผลิตผลหรือบริการทางการเกษตร ส่งผลให้เกษตรกรรายย่อยซึ่งมีอำนาจต่อรองในการทำสัญญาน้อยกว่า

ผู้ประกอบการกิจการเกษตร มีความเสี่ยงที่จะไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญาได้ ประกอบกับเมื่อคู่สัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญามีจำนวนและความหลากหลายมากขึ้น ส่งผลให้มีผู้ที่มุ่งพัฒนาธุรกิจทางการเกษตรโดยสุจริต และผู้ไม่หวังดีที่เข้ามาแอบแฝงหาประโยชน์จากเกษตรกร ซึ่งทำให้เกิดปัญหาจากการผลิตที่ให้ผลตอบแทนหรือผลลัพธ์ไม่ตรงตามที่คาดหวัง และการโดนหลอกลวงให้ซื้อปัจจัยการผลิตที่ไม่มีมาตรฐาน ทำให้โครงสร้างในระบบเกษตรพันธสัญญาขาดความสมดุลและไม่เป็นธรรม สรุปสภาพปัญหาที่สำคัญได้ดังนี้⁴

3.1) ปัญหาความไม่เท่าเทียมด้านข้อมูลระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการกิจการเกษตร การขาดระบบฐานข้อมูลที่เพียงพอ โปร่งใส และตรวจสอบได้ ทำให้เกษตรกรรายย่อยขาดการรับรู้และทำให้ตกอยู่ในภาวะเสียเปรียบอันเนื่องมาจากความไม่เท่าเทียมในการรับรู้ข้อมูลในทุกขั้นตอนของระบบเกษตรพันธสัญญา ซึ่งเริ่มตั้งแต่ด้านการรับรู้รายละเอียดของสัญญา ซึ่งบริษัทผู้ซึ่งประกอบการกิจการเกษตรเป็นฝ่ายรับรู้ และกำหนดเงื่อนไขของสัญญาทั้งหมดแต่เพียงฝ่ายเดียว ขณะที่เกษตรกรไม่ทราบถึงภาระผูกพัน โดยเฉพาะภาระผูกพันเพิ่มเติมที่บริษัทได้กำหนดขึ้นภายหลัง แต่เกษตรกรจะรับรู้ข้อมูลการลงทุนเป็นระยะเพิ่มขึ้นจากผู้ประกอบการ ทำให้สัญญาจึงมีลักษณะที่เป็น “สัญญาสำเร็จรูป” (Adhesion Contract) ส่งผลต่อการรับรู้เกณฑ์การคิดค่าตอบแทน ซึ่งสัญญาบางประเภทไม่มีการระบุการจัดลำดับคุณภาพและราคาผลผลิตเป็นขั้นบันไดที่ชัดเจน ทำให้เกษตรกรไม่สามารถประมาณการรายได้หรือจุดคุ้มทุนของตนเองได้ และการรับรู้คุณภาพปัจจัยการผลิตและโครงสร้างค่าใช้จ่าย ซึ่งเกษตรกรไม่มีข้อมูลและไม่สามารถตรวจสอบคุณภาพและโครงสร้างราคาของปัจจัยการผลิตจากบริษัทได้ นอกจากนี้ เกษตรกรมักไม่มีการเก็บคู่สัญญาไว้กับตนเอง และในหลายกรณีก็ไม่มีข้อตกลงทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้สภาพดังกล่าวประกอบกับข้อจำกัดด้านกลไกและกฎหมายจึงเอื้อให้บริษัทจัดทำสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่อเกษตรกร

3.2) ปัญหาความไม่เท่าเทียมในการรับความเสี่ยง

ในการทำเกษตรพันธสัญญามักมีความเสี่ยงที่ปรากฏให้เห็นจะแตกต่างกันไปตามประเภทผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายใต้การทำเกษตรพันธสัญญาความเสี่ยงดังกล่าวหากไม่ได้รับการอย่างเป็นธรรมก็จะทำให้คู่สัญญาอีกฝ่ายได้รับผลกระทบ ซึ่งในปัจจุบันการแบ่งความเสี่ยงระหว่างผู้ประกอบการกิจการเกษตรและเกษตรกรยังไม่เป็นธรรม โดยผู้ประกอบการกิจการเกษตรซึ่งมีอำนาจต่อรองสูงกว่ามักจะผลักภาระความเสี่ยงส่วนมากให้เกษตรกรในหลายรูปแบบ โดยเฉพาะความเสี่ยงที่เกิดจากภัยธรรมชาติหรือปัจจัยการผลิตที่คู่สัญญาเป็นผู้จัดหาให้ โดยการให้เกษตรกรเป็นผู้ลงทุนในปัจจัยคงที่และเทคโนโลยีตั้งแต่การลงทุนเริ่มแรกซึ่งมีมูลค่าสูง ขณะที่สัญญามีระยะเวลาสั้นกว่าจุดคุ้มทุนของเกษตรกร ส่งผลให้ความเสี่ยงจากการลงทุน

⁴ สภาปฏิรูปแห่งชาติ (2558). การปฏิรูประบบเกษตรพันธสัญญาให้เป็นธรรม ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาที่เป็นธรรม พ.ศ.และร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (ฉบับที่ ..) พ.ศ.

ตกอยู่กับเกษตรกรเกือบทั้งหมด นอกจากนี้ สัญญาส่วนมากกำหนดให้เกษตรกรต้องแบกรับความเสี่ยงทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัติ หรือเหตุปัจจัยซึ่งไม่อาจคาดหมายหรือควบคุมได้ (Force Majeure) ที่สร้างความเสียหายแก่ผลิตผล นอกเหนือไปจากความเสี่ยงในด้านการผลิตสินค้าเกษตร ปศุสัตว์ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่สูงกว่าสินค้าอุตสาหกรรมทั่วไปอยู่แล้ว รวมทั้งเกษตรกรยังต้องแบกรับความเสี่ยงจากภาระค่าใช้จ่ายดอกเบี้ยที่สูงขึ้นจากการผัดผ่อนชำระหนี้ ความไม่เป็นธรรมในการรับความเสี่ยงดังกล่าวส่งผลให้เกษตรกรรายย่อยจำนวนมากมีหนี้สินในระดับสูงและเกิดภาวะความเสี่ยงในการก่อหนี้สินต่อเนื่อง

3.3) ปัญหาความไม่เท่าเทียมในการแบ่งปันผลประโยชน์

ปัญหาด้านความไม่เท่าเทียมกันของการแบ่งผลประโยชน์เนื่องมาจากการขาดกลไกถ่วงดุลผลประโยชน์ในระบบเกษตรพันธสัญญา ขณะที่ระบบมีโครงสร้างการตลาดแบบมีผู้ผูกขาดน้อยรายส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ เกิดการแบ่งผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรม (Margin squeeze) โดยเกษตรกรได้รับผลตอบแทนต่ำกว่าค่าเสียโอกาสของปัจจัยการผลิต กล่าวคือ การที่เกษตรกรต้องแบกรับในการซื้อปัจจัยการผลิตที่มีมูลค่าสูง ทำให้ส่งผลต่อต้นทุนการผลิต เพราะบริษัทที่เข้าทำสัญญาบางส่วนเป็นผู้ควบคุมหรือมีอำนาจเหนือตลาดในการผลิตเกือบทุกขั้นตอน จึงสามารถควบคุมราคาและคุณภาพของปัจจัยการผลิต อาทิ พันธุ์ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย อาหารสัตว์ จนถึงการกำหนดราคารับซื้อคืน การกำหนดระยะเวลาของการส่งมอบปัจจัยการผลิต รวมทั้งคุณภาพของผลิตผล ทำให้เกษตรกรค่อนข้างเป็นฝ่ายเสียเปรียบ นอกจากนี้ ผู้ประกอบธุรกิจบางรายยังได้ออกสินเชื่อแก่เกษตรกรเพื่อลงทุนในปัจจัยคงที่ เช่น โรงเรือนคอกสัตว์ หรือเครื่องมือการเกษตร ซึ่งการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรมส่งผลให้เกษตรกรรายย่อยจำนวนมากประสบภาวะขาดทุนจากระบบเกษตรพันธสัญญา

3.4) ปัญหาด้านศักยภาพและความพร้อมในการเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา

เกษตรกรบางส่วนขาดศักยภาพและความพร้อมที่จะเข้าร่วมระบบเกษตรพันธสัญญา โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยมีแนวโน้มที่จะเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดด้านมาตรฐานการผลิตที่เข้มงวดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านของเงินทุนเพื่อใช้ในการผลิตหรือจัดเตรียมแปลงการผลิตให้ได้ตามที่บริษัทต้องการ ส่งผลให้ต้องมีการกู้ยืมเงินจากบริษัทที่ร่วมสัญญาหรือสถาบันทางการเงินเพื่อใช้ในการผลิต และด้านองค์ความรู้ ซึ่งเกษตรกรบางส่วนไม่มีความเข้าใจในสัญญาอย่างถ่องแท้ รวมถึงขาดความสามารถในการผลิต การบริหารจัดการ การบริหารความเสี่ยง และขาดการรวมกลุ่ม ส่งผลให้ไม่สามารถปฏิบัติตามข้อตกลงที่ระบุไว้ในสัญญา สร้างความเสียหายต่อทั้งเกษตรกร ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร และระบบเกษตรพันธสัญญา ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญสำหรับด้านผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร กล่าวคือการขาดเกษตรกรที่มีคุณภาพและศักยภาพเพื่อเข้าร่วมระบบเกษตรพันธสัญญา โดยเฉพาะผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรที่มีกฎเกณฑ์เข้มงวด ซึ่งปัญหาส่วนหนึ่งมาจากการขาดการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ในการบริหารจัดการ

ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและจากการขาดการรวมกลุ่มหรือสร้างเครือข่าย นอกจากนี้ การที่เกษตรกรยังต้องพึ่งพา ระบบการผลิตจากผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรเป็นหลัก และส่วนมากเป็นการปลูกพืชหรือปศุสัตว์เชิงเดี่ยว ทำให้เกษตรกรมีความเสี่ยงในการประกอบอาชีพสูง

3.5) ปัญหาด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

การปลูกพืชเชิงเดี่ยวในระบบเกษตรพันธสัญญาอาจส่งผลให้พื้นดินเกิดความเสื่อมโทรม เนื่องมาจากการใช้ปัจจัยการผลิตซ้ำ ๆ บริเวณเดิมเป็นเวลานาน จึงต้องมีการใช้ปุ๋ยเพื่อเติมแร่ธาตุในดิน เป็นจำนวนมากประกอบกับการปลูกพืชบางประเภท เช่น อ้อยโรงงาน เกษตรกรมักจะเผาอ้อยเพื่อความสะดวก รวดเร็วในการเก็บเกี่ยว และเผาทำลายวัชพืชเพื่อเตรียมแปลงสำหรับการเพาะปลูกรอบถัดไป ส่งผลให้เกิดมลพิษ ทางอากาศและปัญหา PM 2.5⁵ นอกจากนี้ การทำปศุสัตว์ในระบบเกษตรพันธสัญญาซึ่งมักดำเนินการในรูปแบบ อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ อาจมีการปล่อยก๊าซซึ่งก่อให้เกิดมลภาวะทางอากาศได้หากไม่ได้รับการควบคุมอย่างถูกวิธี เช่น ก๊าซแอมโมเนีย และก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์หรือก๊าซไข่เน่า⁶

3.6) ปัญหาด้านความเชื่อมั่นต่อระบบเกษตรพันธสัญญา

ภาพลักษณ์ของระบบเกษตรพันธสัญญาในอดีตที่ผ่านมายังมีลักษณะ ของความขัดแย้ง ความไม่เท่าเทียม และความไม่พร้อมในการปฏิบัติตามสัญญา ส่งผลให้เกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจ ทางการเกษตรบางส่วนยังขาดความเชื่อมั่นต่อการทำการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา โดยเกษตรกร มักจะกลัวการถูกเอาเปรียบจากการทำสัญญา กลัวการผูกมัดจากข้อกำหนดในสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และกลัวการไม่สามารถปฏิบัติตามข้อตกลงหรือเงื่อนไขที่กำหนดในสัญญา ซึ่งอาจส่งผลให้เกษตรกรประสบภาวะ ขาดทุนและเป็นหนี้สิน นอกจากนี้ ความพร้อมและศักยภาพในการผลิตของเกษตรกรยังเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรขาดความเชื่อมั่นต่อเกษตรกรบางกลุ่ม เช่น การไม่สามารถผลิตและส่งมอบ ผลผลิตทางการเกษตรให้ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรได้ตามปริมาณ คุณภาพ ระยะเวลา และเงื่อนไขที่กำหนด ส่งผลกระทบต่อการวางแผนการผลิต การตลาด และก่อให้เกิดความเสียหายต่อธุรกิจของผู้ประกอบธุรกิจ ทางการเกษตร ประกอบกับการพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อออนไลน์ในปัจจุบัน ส่งผลให้การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งข้อมูลที่เป็นความจริงและข้อมูลเท็จที่หลอกลวงประชาชน รวมไปถึงการที่มีฉ้อฉลในระบบเกษตรพันธสัญญาไปแอบอ้างเพื่อใช้หลอกลวงเกษตรกร เช่น การหลอกลวง ให้ร่วมทำสัญญาผลิตผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นกระแสแต่ไม่มารับซื้อผลผลิตคืน หรือการหลอกให้นำเงินมาร่วมลงทุน

⁵ ไทยรัฐ ออนไลน์. (2566). ทำไมเกษตรกรต้องเผาอ้อย? สศก.เผยแพร่วิจัยแก้ฝุ่น PM 2.5

⁶ เดลินิวส์ ออนไลน์. (2566). ลุยตรวจฟาร์มหมูพบกลิ่นเหม็นจริง สั่งปรับปรุงภายใน 2 เดือน

โดยเสนอให้ผลตอบแทนที่สูงเกินจริง ซึ่งมีลักษณะเป็นแชร์ลูกโซ่ ทำให้ส่งผลกระทบต่อระดับความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบเกษตรพันธสัญญา

4.1.2.2 การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาที่ผ่านมา

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในฐานะสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา ได้ขับเคลื่อนการดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 สรุปได้ดังนี้

1) การแจ้งการประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญา

ในช่วงปี พ.ศ. 2560 – 2565 มีผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรแจ้งการประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญา รวมทั้งหมด จำนวน 503 ราย เมื่อพิจารณารายปีพบว่า จำนวนผู้แจ้งการประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญาในช่วงสองปีแรกที่มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 คือ ช่วงปี พ.ศ. 2560 – 2561 มีผู้แจ้งการประกอบธุรกิจเป็นจำนวน 78 ราย และ 127 ราย ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญาอยู่แล้วก่อนที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 มีผลบังคับใช้ ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2562 – 2563 ผู้แจ้งการประกอบธุรกิจมีแนวโน้มลดลงเป็นจำนวน 31 ราย และ 45 ราย ตามลำดับ และมีแนวโน้มการแจ้งการประกอบธุรกิจเพิ่มขึ้นในปี 2564 จำนวน 167 ราย ซึ่งเป็นผลจากนโยบายรัฐบาลในการจัดตั้งโรงไฟฟ้าชุมชนเพื่อเศรษฐกิจฐานราก ต่อมาในปี 2565 จำนวนผู้แจ้งการประกอบธุรกิจลดลงใกล้เคียงกับช่วงปี พ.ศ. 2562 – 2563 เหลือเพียงจำนวน 55 ราย (ตารางที่ 5)

2) การเลิกการประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญา

การเลิกการประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญาเกิดจาก 2 กรณี คือ 1) ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรยื่นความประสงค์ในการแจ้งเลิกการประกอบธุรกิจด้วยตนเอง และ 2) เลิกการประกอบธุรกิจเพราะไม่ปฏิบัติตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการแจ้งการประกอบธุรกิจและการเลิกการประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญา ข้อ 11 วรรค 2 ไม่แจ้งยืนยันการประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นระยะเวลา 2 ปีติดต่อกัน โดยพบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2560 – 2565 มีผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรเลิกประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญา รวมทั้งหมด จำนวน 65 ราย ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2560 – 2562 ไม่มีการแจ้งเลิกการประกอบธุรกิจ โดยมีการแจ้งเลิกการประกอบธุรกิจครั้งแรกและเป็นการยื่นความประสงค์ด้วยตนเองในปี พ.ศ. 2563 เป็นจำนวน 3 ราย ต่อมาในปี 2564 มีผู้แจ้งเลิกการประกอบธุรกิจ จำนวน 22 ราย เป็นการยื่นความประสงค์ด้วยตนเองทั้งหมด และในปี 2565 มีผู้แจ้งเลิกการประกอบธุรกิจจำนวน 40 ราย โดยเป็นการยื่นความประสงค์แจ้งเลิกการประกอบธุรกิจด้วยตนเองจำนวน 2 ราย และไม่แจ้งยืนยันการประกอบธุรกิจเป็นระยะเวลา 2 ปีติดต่อกัน จำนวน 38 ราย ส่งผลให้มี

ผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2565 ลดลงจากจำนวน 503 ราย คงเหลือในระบบเกษตรพันธสัญญาจำนวน 438 ราย (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 จำนวนการรับแจ้งและการยกเลิกการประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญา ระหว่างปี พ.ศ. 2560 - 2565

หน่วย: ราย

รายการ	จำนวนการรับแจ้งและการยกเลิกการประกอบธุรกิจ ระหว่างปี 2560-2565						
	2560	2561	2562	2563	2564	2565	รวม
1. แจ้งการประกอบธุรกิจ							
การเพาะปลูก	43	113	23	39	162	48	428
การเลี้ยงสัตว์	24	14	8	6	4	6	62
การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	11	0	0	0	1	1	13
รวม	78	127	31	45	167	55	503
2. แจ้งเลิกการประกอบธุรกิจ							
การเพาะปลูก	0	0	0	2	22	34	58
การเลี้ยงสัตว์	0	0	0	1	0	3	4
การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	0	0	0	0	0	3	3
รวม	0	0	0	3	22	40	65
ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2565 มีผู้ประกอบการธุรกิจคงเหลือ							438

หมายเหตุ : ข้อมูลจากระบบทะเบียนผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตร ของสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนา ระบบเกษตรพันธสัญญา ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2565 มีจำนวนผู้ประกอบการธุรกิจคงเหลือในระบบทะเบียนผู้ประกอบการ ธุรกิจทางการเกษตร จำนวน 438 ราย แยกเป็น 1) การเพาะปลูก จำนวน 370 ราย 2) การเลี้ยงสัตว์ จำนวน 58 ราย และ 3) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 10 ราย

3) การจัดส่งและเก็บรักษาเอกสารสำหรับการชี้ชวนในระบบเกษตรพันธสัญญา

ในปี พ.ศ. 2560 – 2565 มีการจัดเก็บสำเนาเอกสารสำหรับการชี้ชวนจากผู้ประกอบการ ธุรกิจทางการเกษตร เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการตรวจสอบ และติดตามการทำสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา โดยผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรได้นำส่งสำเนาเอกสารสำหรับการชี้ชวน จำนวน 129 ราย เป็นบุคคลธรรมดา จำนวน 11 ราย และนิติบุคคล จำนวน 118 ราย แบ่งเป็นผู้ประกอบการธุรกิจด้านการเพาะปลูก จำนวน 108 ราย ด้านเลี้ยงสัตว์ จำนวน 19 ราย และด้านเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 2 ราย โดยมีสำเนาเอกสารสำหรับการชี้ชวน จำนวน 207 ฉบับ แบ่งเป็นด้านเพาะปลูก 151 ฉบับ ด้านเลี้ยงสัตว์ 52 ฉบับ และด้านเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 4 ฉบับ ซึ่งในปี พ.ศ. 2561 มีการจัดส่งสำเนาเอกสารสำหรับการชี้ชวนให้สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มากที่สุด จำนวน 85 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 41.06 ของจำนวนเอกสารสำหรับการชี้ชวนที่เก็บรักษาไว้ทั้งหมด

เนื่องจากเป็นช่วงแรกที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 มีผลใช้บังคับ และในปีต่อ ๆ มา มีการจัดส่งสำเนาเอกสารสำหรับการชี้ชวน เฉลี่ยปีละ 26.25 ฉบับ หรือคิดเป็นร้อยละ 12.68 ของจำนวนสำเนาเอกสารสำหรับการชี้ชวนที่เก็บรักษาไว้ทั้งหมด (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 การจัดเก็บสำเนาเอกสารสำหรับการชี้ชวนและร่างสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา

การจัดเก็บสำเนาเอกสารสำหรับการชี้ชวนและร่างสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา									
ประเภทเกษตรกรรม	ประเภทการจัดเก็บเอกสาร	จำนวนการเก็บสำเนาเอกสารสำหรับการชี้ชวนและร่างสัญญา (ฉบับ)							จำนวนผู้ประกอบการธุรกิจที่จัดส่งเอกสาร (ราย)
		2560	2561	2562	2563	2564	2565	รวม	
การเพาะปลูก	เอกสารชี้ชวน	9	60	24	21	14	23	151	108
	ร่างสัญญา	7	37	29	14	11	15	113	76
การเลี้ยงสัตว์	เอกสารชี้ชวน	7	23	8	5	4	5	52	19
	ร่างสัญญา	7	15	10	3	3	11	49	20
การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	เอกสารชี้ชวน	1	2	1	0	0	0	4	2
	ร่างสัญญา	1	0	0	0	0	0	1	1
รวม	เอกสารชี้ชวน	17	85	33	26	18	28	207	129
	ร่างสัญญา	15	52	39	17	14	26	163	97

ที่มา: ระบบทะเบียนผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตร สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2565)

จากการตรวจสอบรายละเอียดของเอกสารสำหรับการชี้ชวนเกษตรกรในเบื้องต้น ครอบคลุมประเภทผลผลิตทางการเกษตรที่มีการแจ้งประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญา จำนวน 33 รายการ ได้แก่ ไข่ เนื้อ ไข่ อ้อย สุกร มันฝรั่ง กาแฟ โกโก้ ปาล์มน้ำมัน กระถิน กระเทียม กล้วยหอมทอง ข้าว ข้าวอินทรีย์ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วดาวอินคา บุก ปลานิล ปลาทาบติม พริกจินดา กะเพรา พริกชี้ฟ้า พืชพลังงาน มะเขือเทศ มันสำปะหลัง ยางพารา ยูคาลิปตัส ลำไย หน่อไม้ฝรั่ง เป็ดเนื้อ เป็ดไข่ เมล็ดพันธุ์พืชผัก และไข่ พบว่าเอกสารสำหรับการชี้ชวนส่วนใหญ่มีสาระสำคัญครอบคลุมตามที่มาตรา 20 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 กำหนด แต่ยังคงขาดข้อมูลที่ เป็นรายละเอียดปลีกย่อยบางประการ เช่น ข้อมูลระยะทางที่เหมาะสมในการขนส่งผลผลิตทางการเกษตร ประมาณการระยะเวลาในการคืนทุน ความคุ้มค่าในการผลิต คุณภาพ ประมาณการของจำนวนหรือปริมาณของผลผลิตหรือบริการทางการเกษตรที่จะทำการผลิตหรือบริการตามสัญญา และข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพมาตรฐาน

ของพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ อาหาร ยา ปัจจัยการผลิต สารเคมี เครื่องมือ อุปกรณ์ หรือสิ่งที่ต้องนำมาใช้ในการผลิตผลิตผลหรือบริการทางการเกษตรตามสัญญา ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่าคุณภาพและมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้ เอกสารสำหรับการชี้ชวนบางฉบับยังมีเนื้อหาไม่ชัดเจน ต้องอาศัยข้อความและข้อมูลแวดล้อมมาประกอบการวิเคราะห์และประมวลผล จึงจะสามารถทราบรายละเอียดอื่น ๆ เช่น ระยะเวลาในการคืนทุน หรือความคุ้มค่าในการผลิต ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อเกษตรกรในการทำความเข้าใจและพิจารณาเอกสารสำหรับการชี้ชวนให้ละเอียดรอบคอบก่อนตัดสินใจเข้าทำสัญญากับผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตร

4) การทำสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 ไม่ได้กำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรมีหน้าที่ในการจัดส่งร่างสัญญาให้สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ อย่างไรก็ตาม จากการประสานขอความร่วมมือกับผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตร ในปี พ.ศ. 2560 – 2565 มีผู้จัดส่งร่างสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญาให้สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 97 ราย เป็นบุคคลธรรมดา จำนวน 7 ราย และนิติบุคคล จำนวน 90 ราย โดยสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดเก็บร่างสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา รวม 163 ฉบับ แบ่งเป็นร่างสัญญาด้านเพาะปลูก จำนวน 113 ฉบับ ด้านเลี้ยงสัตว์ จำนวน 49 ฉบับ และด้านเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 1 ฉบับ ซึ่งในปี พ.ศ. 2561 มีการจัดส่งร่างสัญญามากที่สุด จำนวน 52 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 31.90 ของจำนวนร่างสัญญาที่ได้รับทั้งหมด เนื่องจากเป็นช่วงแรกที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 มีผลใช้บังคับ และในปีต่อ ๆ มา มีการจัดส่งร่างสัญญา เฉลี่ยปีละ 24 ฉบับ หรือคิดเป็นร้อยละ 14.72 ของจำนวนร่างสัญญาที่ได้รับทั้งหมด

จากการตรวจสอบรายละเอียดของร่างสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญาในเบื้องต้น ครอบคลุมประเภทผลิตผลทางการเกษตรที่มีการแจ้งประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญา จำนวน 25 รายการ ได้แก่ กระจินลูกผสม กระท่อม กล้วยหอมทอง กาแฟ ข้าว ข้าวโพด ถั่วดาวอินคา บุก ปลาหม้อไทย ปาล์มน้ำมัน พริกชี้ฟ้า มันฝรั่ง มันสำปะหลัง ยูคาลิปตัส ลำไย สุกกร หย้าเนเปียร์ หน่อไม้ฝรั่ง อ้อย เป็ดเนื้อ เป็ดไข่ เมล็ดพันธุ์ พืชผัก โกโก้ ไข่เนื้อ และไข่ไข่ ในภาพรวมพบว่าร่างสัญญามีเนื้อหาเป็นภาษาไทยที่เข้าใจง่าย และมีการจัดทำคำอธิบายประกอบในกรณีที่มีศัพท์ทางเทคนิคเฉพาะ อย่างไรก็ตาม ร่างสัญญาหลายฉบับยังมีรายละเอียดไม่ครบถ้วนตามที่มาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 กำหนด เช่น ไม่มีรายละเอียดผู้รับความเสี่ยงในผลิตผลทางการเกษตรและความเสี่ยงทางการค้า ในกรณีที่ผลิตผลทางการเกษตรไม่สามารถจำหน่ายได้ตามราคาที่กำหนดไว้ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องในขั้นตอนของการผลิตผลิตผลหรือบริการทางการเกษตรว่าเป็นของคู่สัญญาฝ่ายใด และเหตุยกเว้นการไม่ปฏิบัติตามสัญญาในกรณีเกิดเหตุสุดวิสัย หรือเกิดสถานการณ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์หรือไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

และอยู่นอกเหนือการควบคุมของคู่สัญญา ซึ่งในกรณีดังกล่าวมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 กำหนดให้เกษตรกรมีสิทธิเลือกว่าจะให้เพิ่มความในสัญญาให้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 21 หรือจะบอกเลิกสัญญานั้นก็ได้ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้ ยังพบว่า มีร่างสัญญาส่วนน้อยที่มีข้อความที่อาจไม่เป็นธรรมหรือมีลักษณะเอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายซึ่งเป็นเกษตรกร เช่น ข้อตกลงหรือเงื่อนไขที่ให้เกษตรกรต้องรับผิดชอบในสัญญาแม้เกิดเหตุสุดวิสัยหรือสาธารณภัยอันไม่อาจจะโทษฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ข้อตกลงที่กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรเปลี่ยนแปลงราคาวัตถุดิบในการผลิตผลิตภัณฑ์หรือบริการทางการเกษตร หรือค่าตอบแทนในการผลิตผลิตภัณฑ์หรือบริการทางการเกษตรได้เพียงฝ่ายเดียว และข้อตกลงที่เรียกหรือกำหนดให้เกษตรกรต้องมีภาระเพิ่มขึ้นมากกว่าภาระที่กำหนดไว้ในเวลาที่ทำสัญญา ซึ่งมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 กำหนดให้ข้อตกลงหรือเงื่อนไขที่มีลักษณะดังกล่าวไม่มีผลใช้บังคับ

5) การระงับข้อพิพาทในระบบเกษตรพันธสัญญา

ในปี พ.ศ. 2561 – 2565 มีเกษตรกรที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระบบเกษตรพันธสัญญา จำนวน 189 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 0.05 ของจำนวนเกษตรกรทั้งหมดในระบบเกษตรพันธสัญญา โดยมีข้อพิพาท รวมทั้งหมด 17 ข้อพิพาท ในพื้นที่ 30 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก ระยอง กาญจนบุรี นครปฐมสุพรรณบุรี ราชบุรี อุทัยธานี นครสวรรค์ ชัยนาท สระบุรี กระบี่ เพชรบูรณ์ จันทบุรี อุตรดิตถ์ ฉะเชิงเทรา สระแก้ว นนทบุรี เชียงใหม่ ลพบุรี ขอนแก่น ชลบุรี สุรินทร์ เลย นครศรีธรรมราช สงขลา ตรัง สิงห์บุรี สุราษฎร์ธานี ปราจีนบุรี และอุดรธานี ครอบคลุมประเภทผลผลิตทางการเกษตรที่แจ้งประกอบธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญา จำนวน 6 รายการ ได้แก่ กล้วยหอมทอง สุกร ไก่เนื้อ พักข้าว จระเข้ และอ้อย ซึ่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกร โดยผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรและเกษตรกรสามารถตกลงกันได้ 128 กรณี และจำหน่ายข้อพิพาท 61 กรณี ซึ่งคู่สัญญามีสิทธินำคดีไปสู่การพิจารณาของอนุญาโตตุลาการ หรือนำคดีไปสู่ศาลได้ต่อไป โดยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากการทำสัญญาเลี้ยงไก่เนื้อ มีจำนวนมากที่สุด คือ 65 ฉบับ หรือคิดเป็นร้อยละ 34.39 ของจำนวนข้อพิพาททั้งหมดในระบบเกษตรพันธสัญญา รองลงมาเป็นสัญญาเลี้ยงจระเข้ สัญญาซื้อขายพักข้าว สัญญาซื้อขายอ้อย สัญญาซื้อขายสุกร และสัญญาซื้อขายกล้วยหอมทอง ตามลำดับ ทั้งนี้ ประเด็นข้อพิพาทส่วนใหญ่เกิดจากผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรไม่มารับซื้อผลผลิตตามระยะเวลาที่กำหนด และไม่ชำระราคาตามที่ตกลงไว้ในสัญญา โดยปี 2565 มีการยื่นคำร้องขอเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมากที่สุด จำนวน 9 ข้อพิพาท เนื่องจากผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรบางส่วนได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่งผลให้ขาดสภาพคล่องทางเศรษฐกิจ และไม่สามารถเดินทางข้ามพื้นที่เพื่อไปรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรได้ตามสัญญา

ตารางที่ 7 การใกล้เคียงข้อพิพาทในระบบเกษตรพันธสัญญา

ลำดับ	ประเภทผลผลิต ทางการเกษตร	จังหวัด/พื้นที่พิพาท	จำนวน เกษตรกร (ราย)	ผลการใกล้เคียง (ข้อพิพาท)		ปีงบประมาณ ที่ดำเนินการ
				ตกลงได้	จำหน่าย	
1	กล้วยหอมทอง	ตาก	1	1	-	2561
2	สุกร	ระยอง	1	1	-	2561
3	ไก่เนื้อ	กาญจนบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี ราชบุรี อุทัยธานี นครสวรรค์ ชัยนาท	57	57	-	2562
4	ไก่เนื้อ	สระบุรี	1	-	1	2563
5	ไก่เนื้อ	กระบี่	1	-	1	2563
6	ฟักข้าว	เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ ชัยนาท สุพรรณบุรี จันทบุรี อุตรดิตถ์ ฉะเชิงเทรา สระแก้ว นนทบุรี เชียงใหม่ ลพบุรี ขอนแก่น ชลบุรี สุรินทร์ เลย สระบุรี	37	27	10	2564
7	จระเข้	นครศรีธรรมราช	2	-	2	2564
8	จระเข้	กระบี่	2	2	-	2564
9	จระเข้	สงขลา	21	21	-	2565
10	จระเข้	ตรัง	5	5	-	2565
11	จระเข้	สิงห์บุรี	4	4	-	2565
12	สุกร	สุพรรณบุรี กาญจนบุรี อุทัยธานี	15	3	12	2565
13	จระเข้	อุดรธานี	1	1	-	2565
14	จระเข้	สุราษฎร์ธานี	5	5	-	2565
15	ไก่เนื้อ	ลพบุรี	2	1	1	2565
16	อ้อย	ตาก	30	-	30	2565
17	ไก่เนื้อ	ปราจีนบุรี	4	-	4	2565
รวม			189	128	61	2561 - 2565

4.1.3 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อระบบเกษตรพันธสัญญาของประเทศไทย

1) ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่

การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่นับแต่อดีตถึงปัจจุบันมีอย่างต่อเนื่อง มีทั้งโรคติดเชื้อชนิดใหม่ที่เพิ่งระบาดในมนุษย์ หรือโรคติดเชื้อที่พบในพื้นที่ใหม่ เช่น โรคเอดส์ โรคซาร์ส หรือโรคที่เกิดจากเชื้อโรคที่กลายพันธุ์ เช่น เชื้อไข้หวัดนก (H5N1) เชื้ออีโคไลโอ104 (E.coli O104) โรคไข้กาฬหลังแอ่นจากเชื้อสายพันธุ์ใหม่ รวมทั้งโรคติดต่ออุบัติซ้ำที่เคยแพร่ระบาดในอดีตและสงบไปแล้ว แต่กลับระบาดขึ้นมาใหม่ รวมถึงความเสี่ยงจากโรคติดเชื้อที่ใช้เป็นอาวุธชีวภาพ (Bioterrorism)

ในปี พ.ศ. 2562 การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งเป็นโรคติดต่ออุบัติใหม่ที่มีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อทั่วโลก ก่อให้เกิดภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขที่กระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชน รวมทั้งปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดจากความเข้มข้นของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และอุณหภูมิเฉลี่ยที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ประเทศเกษตรกรรมหลายประเทศต้องรับมือกับโรคพืชอุบัติใหม่ (Emerging plant diseases)⁷ รวมถึงโรคอุบัติใหม่และโรคแปลกถิ่นที่เกิดขึ้นในสัตว์ เช่น โรคลัมปี สกิน ในโคและกระบือ (Lumpy skin disease) โรคอหิวาต์แอฟริกาในสุกร (African swine fever)⁸ ทำให้ปริมาณผลผลิตทางการเกษตรลดลง หลายประเทศประสบปัญหาความมั่นคง ทางอาหาร ซึ่งปัญหาการชะลอตัวทางเศรษฐกิจและปริมาณผลผลิตทางการเกษตรที่ลดลงเนื่องจากโรคอุบัติใหม่ ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างตลาดสินค้าเกษตรของประเทศไทยที่ส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพาส่งออกเป็นหลัก เมื่อการส่งออกมีมูลค่าและปริมาณลดลง เกษตรกรและภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องจึงมีรายได้ หรือผลตอบแทนทางเศรษฐกิจลดลงไปด้วย

2) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในปัจจุบันมีความรุนแรงมากขึ้น เป็นผลมาจากการขาดความตื่นตัวและตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจนก่อให้เกิดภาวะโลกร้อน อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะ ทำให้ฤดูกาลรอบโลกมีความแปรปรวน ภัยพิบัติธรรมชาติเกิดขึ้นเป็นวัฏจักรและบ่อยครั้งสร้างความเสียหายและส่งผลกระทบร้ายแรงต่อภาคการผลิตเป็นวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคการเกษตร ปัญหาอุณหภูมิที่สูงขึ้นส่งผลให้สภาพอากาศร้อนจัดจากคลื่นความร้อน ปริมาณน้ำฝนและการระเหยของน้ำมีการเปลี่ยนแปลง ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติและน้ำใต้ดินลดลง เกิดภัยแล้งที่รุนแรงกว่าเดิม และเกิดไฟป่าลูกกลมในหลายพื้นที่ ในขณะที่บางพื้นที่สภาพอากาศแปรปรวน มีฝนตกหนักมากกว่าปกติจนเกิดปัญหา

⁷ วิชัย โฉมสิริรัตน. (2560). ไทยจะรับมือกับโรคพืชอุบัติใหม่อย่างไร.

⁸ สมพร เอ่งฉ้วน. (2564). โรคอุบัติใหม่.

น้ำท่วมฉับพลันและยาวนาน ส่งผลให้การทำการเกษตรและการผลิตผลผลิตต่าง ๆ ไม่เป็นไปตามคาดหมาย และไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน กระทั่งต่อความมั่นคงทางอาหารและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ประเทศต่าง ๆ จึงหาวิธีในการควบคุมและรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยการส่งเสริมให้มีการวางแผนการผลิตที่สามารถคาดการณ์ต้นทุนและผลตอบแทนที่แม่นยำ มีปริมาณและคุณภาพตรงตามความต้องการของผู้บริโภคทั้งในและนอกประเทศ ดังนั้น ระบบเกษตรพันธสัญญาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตร โดยใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต นำระบบประกันภัยผลผลิตมาใช้เป็นเครื่องมือในการกระจายความเสี่ยงและเยียวยาความเสียหายจากภัยพิบัติให้แก่เกษตรกร โดยภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวก สนับสนุน และเผยแพร่องค์ความรู้ เทคโนโลยีที่ทันสมัย และข้อมูลการพยากรณ์สภาพอากาศที่แม่นยำ สนับสนุนการเข้าถึงสินเชื่อและการตลาดให้เกษตรกร ตลอดจนกำหนดมาตรการในการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้มีความเป็นธรรม และสอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่มีการเปลี่ยนแปลง

3) การเป็นสังคมผู้สูงอายุ และการขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตร

โครงสร้างประชากรโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เป็นสังคมที่เข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” (Aging Society) เนื่องจากมีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุมากขึ้น สำหรับประเทศไทยได้เผชิญกับการเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 โดยในปี พ.ศ. 2563 มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุมากกว่า 11.60 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 17.57 ของประชากรทั้งหมด และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยคาดว่าในปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ที่มีประชากรอายุมากกว่า 60 สูงถึงร้อยละ 20.1 ของประชากรทั้งหมด สวนทางกับประชากรวัยเรียนและวัยแรงงานที่มีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 3 – 21 ปี จะมีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่องจนเหลือเพียงร้อยละ 20.66 ของประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ. 2570 หรือลดลงกว่า 715,000 คน⁹ ทำให้ภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณและสวัสดิการในการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น รวมถึงปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้รองรับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุมากขึ้น อาทิ การเพิ่มสินค้าและบริการที่เหมาะสมกับผู้สูงวัย และการอำนวยความสะดวกในการให้บริการสาธารณะแก่ผู้สูงอายุ

สำหรับภาคการเกษตรของประเทศไทย เมื่อพิจารณาแนวโน้มจากโครงสร้างครัวเรือนเกษตรกรระหว่าง พ.ศ. 2556 – 2564 พบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีแนวโน้มที่จะมีผู้สูงวัย อายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มสูงขึ้น อีกทั้ง ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานก็มีแนวโน้มลดลง¹⁰ ส่งผลให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น กำลังแรงงานเกษตรลดลง เนื่องจากทำการเกษตรไม่ไหว ขณะที่ลูกหลานซึ่งเป็นกำลังแรงงานเกษตรที่สำคัญขาดแรงจูงใจและไม่สานต่ออาชีพเกษตรกร เนื่องจากมองว่าเป็นอาชีพที่ขาดสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงาน มีรายได้ไม่แน่นอน งานหนัก และมี

⁹ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570).

¹⁰ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). หนี้สินครัวเรือนเกษตรกร พ.ศ. 2564.

ความลำบาก ทำให้มีการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมซึ่งให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า ทั้งนี้ การขาดแคลนแรงงาน ภาคการเกษตรย่อมส่งผลกระทบต่อแรงงานภายใต้ระบบเกษตรพันธสัญญา ภาครัฐจึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมรับมือกับปัญหาด้วยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาปรับใช้และทดแทนแรงงานที่กำลังจะขาดแคลนในอนาคต

4) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและกระแสโลกาภิวัตน์ที่พัฒนาอย่างก้าวกระโดด เป็นอีกหนึ่งการเปลี่ยนแปลงสำคัญที่จะเขามามีบทบาทต่อภาคการเกษตรและระบบเกษตรพันธสัญญาที่ต้องมีการปรับตัว โดยการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่มาพัฒนาและประยุกต์ใช้ เพื่อช่วยพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา อาทิ การควบคุมการให้น้ำ การติดตามปุ๋ยสัตว์ การควบคุมโรงเรือนระบบปิด การใช้อุปกรณ์ตรวจวัดความชื้น วัดอุณหภูมิ และควบคุมอัตโนมัติผ่าน Application บนโทรศัพท์มือถือ และการใช้อากาศยานไร้คนขับหรือโดรนมาช่วยในการพ่นสารเคมี¹¹ อีกทั้งยังมีการทำการตลาดผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตและคุณภาพของสินค้าเกษตร นำไปสู่การเพิ่มศักยภาพด้านการเกษตรและพัฒนาการเกษตรของประเทศไทยให้ไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต

5) การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก

การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นผลมาจากสถานการณ์ต่าง ๆ อาทิ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นอย่างสงครามรัสเซีย – ยูเครน และการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจเกิดความไม่แน่นอนและมีโอกาสที่อาจเกิดการถดถอยทางเศรษฐกิจ รวมถึงส่งผลให้ค่าเงินในระบบเศรษฐกิจเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างผันผวน สำหรับประเทศไทยมีการพึ่งพาและประสานประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับประเทศต่าง ๆ เมื่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวมของโลกเกิดการเปลี่ยนแปลง ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศไทยด้วย นอกจากนี้ มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวด อาทิ มาตรการ Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) ที่ในอนาคตอาจจะขยายมาตรการครอบคลุมถึงสินค้าในกลุ่มเกษตรและอาหาร รวมถึงสหภาพยุโรปได้ออกกฎหมายห้ามนำเข้าผลิตภัณฑ์หลายชนิด ที่ทำให้เกิดการตัดไม้ทำลายป่า อาทิ ปาล์ม น้ำมัน ถั่วเหลือง กาแฟ โกโก้ ยางพารา¹² ที่ถือว่าเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ซึ่งอาจทำให้การส่งออกเกิดการชะลอตัว ทำให้ประเทศต่าง ๆ ต้องปรับตัวเพื่อรองรับมาตรการและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจ

¹¹พรพจน์ นันทรามาศ อภินันท์ สุประเสริฐ และพิมพ์ฉัตร เอกฉันท. (2563). เกษตร + เทคโนโลยี IoT โอกาสของผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรรุ่นใหม่ในยุค Decentralized.

¹²สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2565). 5 ความท้าทายด้าน ESG ที่ผู้ประกอบการไทยต้องเตรียมพร้อมรับมือ.

ดังนั้น ระบบเกษตรพันธสัญญาซึ่งเป็นระบบการผลิตผลทางการเกษตรที่มีผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรเป็นส่วนสำคัญในการผลิตสินค้าเกษตร เพื่อส่งออกผลิตผลทางการเกษตรที่ส่งผลในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ต้องให้ความสำคัญและเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้งคำนึงถึงการสร้างความยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

6) กระแสการเติบโตสีเขียว และการปรับเปลี่ยนกฎ ระเบียบ กติกาด้านการค้าของโลก

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศโดยใช้โมเดลทางเศรษฐกิจใหม่ที่เรียกว่า "BCG" เป็นการพัฒนา 3 เศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) โดยใช้ทรัพยากรชีวภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เน้นการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง การรักษาคุณค่าของทรัพยากรด้วยการลดการใช้ หมุนเวียน นำกลับมาใช้ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ลดปัญหามลพิษ และสร้างเศรษฐกิจแนวใหม่ รวมทั้งการพัฒนาสังคมและการรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล เพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนไปพร้อมกัน¹³ โดยมีการจัดทำแผนงานในการขับเคลื่อน BCG ในสาขาต่าง ๆ อาทิ สาขาเกษตร สาขาเครื่องมือแพทย์ สาขาท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สาขาพลังงาน สาขายาและวัคซีน สาขาเศรษฐกิจหมุนเวียน และสาขาอาหาร ซึ่งระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นการผลิตผลหรือบริการทางการเกษตรมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับสาขาการเกษตรซึ่งเป็นหนึ่งในสาขาที่สำคัญในการขับเคลื่อน BCG

เพื่อให้การพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาสอดคล้องกับแผนงานการขับเคลื่อน BCG จึงต้องแก้ไขอุปสรรคที่เป็นความท้าทายที่สำคัญ คือ ปัญหาและอุปสรรคด้านกฎหมายและกฎระเบียบเพื่อป้องกันการผลิตสินค้าเกษตรที่เชื่อมโยงกับปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า การกำหนดมาตรการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจก มาตรการทางภาษีโดยเฉพาะภาษีคาร์บอน (Carbon tax) มาตรการปรับคาร์บอนข้ามพรมแดน (CBAM) รวมถึงมาตรการบังคับใช้ฉลากรักษ์โลกในอุตสาหกรรมอาหาร (Eco-labeling) เพื่อให้ภาคการเกษตรของไทยก้าวไปสู่การผลิตที่มีประสิทธิภาพสูง มาตรฐานสูง รายได้สูง และสร้างความยั่งยืนให้กับภาคการเกษตรของประเทศ

4.1.4 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของระบบเกษตรพันธสัญญา (SWOT Analysis)

การจัดทำแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570 ได้มีการประเมินและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอกทางนโยบายภาครัฐ เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่าง ๆ และการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาในอนาคต โดยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งในส่วนของจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่สำคัญ (SWOT) เพื่อจัดทำแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาได้ดังนี้

¹³ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2565). แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BDG พ.ศ. 2564 – 2570.

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

จุดแข็ง (Strength)

- 1) ระบบเกษตรพันธสัญญาของประเทศไทย มีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นเครื่องมือกำกับดูแลการดำเนินงานเป็นการเฉพาะ รวมทั้งมีการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการซึ่งเป็นผู้แทนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทำให้การกำหนดหลักเกณฑ์และนโยบายการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญามีประสิทธิภาพและเป็นธรรม
- 2) การส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นนโยบายสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รวมทั้งมีการสนับสนุนเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น สร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และการสนับสนุนให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา
- 3) มีหน่วยงานที่รับผิดชอบและทำหน้าที่ตามกฎหมาย ได้แก่ การกำกับดูแล ติดตาม และตรวจสอบการทำสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญาให้มีความเป็นธรรม
- 4) มีหน่วยงานด้านการเกษตรในระดับจังหวัด ทำหน้าที่สนับสนุนภารกิจด้านเกษตรพันธสัญญา และเป็นกลไกประสานงานให้เกิดความคล่องตัว และสอดคล้องกับสภาพบริบทของพื้นที่
- 5) มีระบบสารสนเทศและช่องทางอิเล็กทรอนิกส์สนับสนุนการให้บริการแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เจ้าหน้าที่ และประชาชนทั่วไป

จุดอ่อน (Weakness)

- 1) หลักเกณฑ์และข้อกำหนดตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา บางส่วน ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดผลกระทบต่อการประกอบธุรกิจ และการดำเนินการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่
- 2) ระบบสารสนเทศเกษตรพันธสัญญามีความซับซ้อนในการใช้งาน และเกิดความไม่เสถียรของระบบในบางครั้ง ทำให้การบันทึกข้อมูลการทำเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญาบางส่วน มีความคลาดเคลื่อนจากข้อมูลจริง
- 3) ฐานข้อมูลการทำเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญาที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลเกษตรกรในระบบเกษตรพันธสัญญา ต้องขอความร่วมมือกับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดเก็บและเชื่อมโยงข้อมูลร่วมกัน
- 4) การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังไม่มีประสิทธิภาพสูงสุด เนื่องจากยังไม่มีแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาในระยะยาวที่ชัดเจน
- 5) บุคลากรบางส่วนยังขาดทักษะ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบเกษตรพันธสัญญา และการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ รวมทั้งขาดการกำกับดูแล ติดตาม และตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎหมาย

ของผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรและเกษตรกร ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

- 6) การประชาสัมพันธ์ยังไม่ครอบคลุม ทัวถึง และนำเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นปัจจุบัน รวมทั้งยังไม่มีระบบการจัดการกับกระแสสังคมในทางลบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

โอกาส (Opportunity)

- 1) ภาคธุรกิจเอกชนตื่นตัวให้ความสนใจ และให้ความสำคัญกับการนำหลักธรรมาภิบาลมาปรับใช้ในการบริหาร เพื่อให้องค์กรมีระบบการบริหารจัดการที่ดี มีความโปร่งใสเป็นธรรม และการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการตรวจสอบจากผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ
- 2) การค้าการลงทุนในประเทศและต่างประเทศส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานสินค้าให้เป็นสากล
- 3) ผู้บริโภคให้ความสำคัญการผลิตอาหารที่ปลอดภัย และมีความเป็นธรรม รวมถึงการสร้าง ความมั่นคงด้านอาหาร ซึ่งระบบเกษตรพันธสัญญาต้องปรับรูปแบบการผลิตที่สามารถตอบสนอง ความต้องการดังกล่าวได้
- 4) ระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นระบบที่ช่วยสร้างความร่วมมือและพัฒนาศักยภาพในการผลิต ผลิตผลทางการเกษตรอย่างยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร และทำให้เกษตรกรมีรายได้อย่างมั่นคง
- 5) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดแนวทางในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย เพื่อพัฒนากฎหมายให้ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป
- 6) ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพและช่วยเหลือ เกษตรกร รวมทั้งแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมในสังคม
- 7) นโยบายเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล (Digital Economy) ของประเทศส่งเสริมและสนับสนุน การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการและการให้บริการประชาชน
- 8) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี นวัตกรรม และการสื่อสาร ช่วยเพิ่มผลผลิตและคุณภาพสินค้า เกษตร รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มช่องทางการให้บริการความรู้วิชาการเพื่อส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิต

อุปสรรค (Threat)

- 1) ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร เกษตรกร และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ยังมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการดำเนินการของระบบเกษตรพันธสัญญาที่ไม่เพียงพอในการขับเคลื่อนและสนับสนุน การพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา

- 2) ความเชื่อมั่นในการทำการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญาระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรกับเกษตรกรยังมีภาพลบจากความขัดแย้งในอดีต
- 3) ความผันผวนของราคาสินค้าเปลี่ยนไปตามกลไกการตลาด ส่งผลให้มีความซับซ้อนในการกำหนดราคาผลผลิตทางการเกษตรในสัญญาให้เป็นธรรม
- 4) เกษตรกรมักจะถูกเอารัดเอาเปรียบ เกิดเป็นภาวะจำยอมและเพิกเฉย และตกเป็นผู้รับภาระและความเสี่ยงตามข้อกำหนดและเงื่อนไขที่กำหนดในระบบเกษตรพันธสัญญา
- 5) ภัยพิบัติที่มีแนวโน้มความรุนแรงและเกิดบ่อยขึ้น จะส่งผลกระทบต่อ การสูญเสียผลผลิตทางการเกษตรเป็นอย่างมากในอนาคต
- 6) สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจโลกเกิดการชะลอตัว เกิดผลกระทบต่อ การบริโภคภายในประเทศ และการส่งออกสินค้าของไทยไปยังประเทศคู่ค้า ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงในการผลิตและรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา
- 7) ข้อจำกัดและอุปสรรคในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ที่เกิดจากข้อกำหนดของสถาบันการเงินภาครัฐ

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม จากกระบวนการตรวจสอบและทบทวนสภาพแวดล้อมของระบบเกษตรพันธสัญญาด้วยการใช้เทคนิค SWOT Analysis ร่วมกับวิธีวิเคราะห์แบบการ Design Thinking เป็นกระบวนการคิดเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายคือการหาแนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นมุมมองของผู้ใช้ และมีเจตนาสร้างผลลัพธ์ในอนาคตที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ได้แนวทางที่ตอบโจทย์กับผู้ใช้ในสถานการณ์นั้น ซึ่งข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลของสภาพแวดล้อมในขณะที่ได้เริ่มนำกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญามาใช้ระยะหนึ่งแล้ว เป็นข้อมูลที่มีความสำคัญที่จะช่วยชี้แนะทิศทางว่าควรกำหนดประเด็นการพัฒนาไปในทิศทางใด มีจุดแข็งหรือโอกาสอันใดบ้างที่ควรนำมาเป็นปัจจัยเสริมพลังการพัฒนา มีจุดอ่อนหรืออุปสรรคใดบ้างที่ควรจัดการแก้ไข เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าประเด็นที่เป็นจุดร่วมของตัวแปร SWOT ที่สำคัญคือการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรม เนื่องจากพบว่าภารกิจการส่งเสริมการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาอย่างเป็นธรรมไม่ได้มีแค่ภาครัฐที่ทำหน้าที่นี้เพียงส่วนเดียว ยังมีอีกหลากหลายภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาคเอกชน ประชาชน องค์กรอิสระ ฯลฯ ที่มีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นธรรมของระบบ ดังนั้น แผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาตระหนักถึงเรื่องความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการดำเนินการและการสร้างความเข้าใจอย่างถ่องแท้ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยได้นำแนวทางการดำเนินการแบบ SO Strategies คือ ใช้ประโยชน์จากโอกาสร่วมกับการอาศัยจุดแข็งภายในเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน นำไปสู่การพัฒนาและแก้ไขโดยการดำเนินการแบบ WO Strategies คือ แก้ไขจุดอ่อน เพื่อช่วงชิงโอกาสในการเพิ่มจุดแข็งจากภายนอกมาเสริมสร้างการปรับปรุง พัฒนา แก้ไข ทบทวนอดีต และหาพันธมิตร เนื่องจากการที่หน่วยงานระดับนโยบายให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา

ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในฐานะหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การเผยแพร่ให้ความรู้ ให้คำแนะนำแก่เกษตรกรในการทำสัญญา การเข้าถึงแหล่งเงินทุน เทคโนโลยีทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องในระบบเกษตรพันธสัญญา และการทำเกษตรกรรมในระบบเกษตรพันธสัญญา เป็นต้น

4.1.5 การวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและมาตรการ

การกำหนดกลยุทธ์หรือแนวทางการพัฒนาในการจัดทำแผนการพัฒนากระบวนเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570 ได้เลือกใช้วิธีการวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนาของแผนพัฒนากระบวนเกษตรพันธสัญญา ดังนี้

ตารางที่ 8 แสดงผลการวิเคราะห์ TOWS Matrix

กลยุทธ์	รายละเอียด
กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy)	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพิ่มบทบาททางเศรษฐกิจจากผลผลิตทางการผลิตของระบบเกษตรพันธสัญญาในระบบเศรษฐกิจ 2. การพัฒนากฎหมายและผลักดันการใช้ประโยชน์ของกฎหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำของระบบเกษตรพันธสัญญา 3. ออกกฎ ระเบียบ และมาตรการที่ส่งเสริมให้มีการดำเนินธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญา ทั้งมาตรการการลงทุน ภาษี และสิทธิประโยชน์อื่น ๆ 4. สร้างระบบแรงจูงใจเพื่อคัดสรรคู่สัญญาที่มีคุณภาพเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา 5. ส่งเสริมให้เกิดการแสวงหาแหล่งเงินทุนเพื่อการพัฒนากระบวนเกษตรพันธสัญญา โดยร่วมกับเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน มหาวิทยาลัย และองค์กรอื่น ๆ 6. ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริการประชาชนและพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้มีประสิทธิภาพและสร้างความเป็นธรรมในระบบเกษตรพันธสัญญา 7. ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา ลดต้นทุนการผลิตให้แก่เกษตรกรและการจัดการข้อมูลต้นทุนการผลิต
กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategy)	<ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดนโยบาย และจัดทำแผนการพัฒนากระบวนเกษตรพันธสัญญา เพื่อให้มีกรอบการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม และเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนงานในระยะยาว 2. ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารเพื่อสนับสนุนให้มีการทำงานเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กลยุทธ์	รายละเอียด
	<ol style="list-style-type: none"> 3. พัฒนาบุคลากรของภาครัฐให้มีความเชี่ยวชาญและมีจำนวนเพียงพอ เพื่อให้สามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว 4. สร้างระบบการทำงานที่สามารถเชื่อมโยงทรัพยากร แผนงาน งบประมาณ บุคลากร และแผนการติดตามและประเมินผล เพื่อนำไปสู่การวางแผนการทำงานในอนาคต และสามารถตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับได้ 5. พัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีให้ครอบคลุมและทั่วถึง รวมถึงสนับสนุนให้มีการเฝ้าระวังกระแสลบในระบบเกษตรพันธสัญญา 6. ประเมินผลสัมฤทธิ์และปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ให้สามารถนำไปบังคับใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ 7. ผลักดันให้หน่วยงานที่มีฐานข้อมูลเกษตรกรต้องมีการเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน ตามแนวทางการเปิดเผยข้อมูลเปิดภาครัฐ (Open Government Data)
<p>กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategy)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา ให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2. สนับสนุนให้หน่วยงานรัฐสามารถเข้าถึงฐานข้อมูลผู้ประกอบการและเกษตรกรในระบบเกษตรพันธสัญญา เพื่อขับเคลื่อนการปฏิบัติงานและการบูรณาการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาร่วมกัน 3. สร้างเครือข่ายและความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนให้มีการศึกษา วิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา 4. สร้างระบบนิเวศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนากระบวนการผลิตสินค้าเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา
<p>กลยุทธ์เชิงรับ (WT Strategy)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดทำแผนการพัฒนาศูนย์กลางในแต่ละด้าน เพื่อสร้างความพร้อมในการดำเนินงานตามแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา 2. ปรับรูปแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ 3. สร้างความเข้มแข็งให้กับระบบเกษตรพันธสัญญา เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4. เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรกับเกษตรกร เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นต่อการทำสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา

4.2 ภาพรวมของแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570

เพื่อให้การพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาได้กำหนดแนวทางการพัฒนาซึ่งอยู่ภายใต้กรอบที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาภาคการเกษตรและการพัฒนาของประเทศในภาพรวม โดยเน้นการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในระบบเกษตรพันธสัญญา และการเพิ่มความสามารถในการใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 ให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด รวมถึงการส่งเสริมให้มีการทำประกันภัยพืชผลเพื่อบริหารจัดการความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นและขยายโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีสิทธิในการเข้าถึงการบริการของรัฐอย่างเท่าเทียม เพื่อประโยชน์โดยรวมของสังคมจากการบูรณาการร่วมกันของทุกภาคส่วน จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ดังต่อไปนี้

1) วิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์ของการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาของประเทศไทยมุ่งเน้นการพัฒนาที่มั่นคงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่สำคัญของประเทศ โดยมีวิสัยทัศน์ คือ **“ระบบเกษตรพันธสัญญา ความเป็นธรรมตามหลักสากล ขับเคลื่อนภาคเกษตรไทยให้เติบโต และแข่งขันได้อย่างยั่งยืน”**

2) วัตถุประสงค์

2.1) เพื่อกำหนดกลไกในการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

2.2) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การตลาด สร้างความมั่นคงทางด้านรายได้ให้กับเกษตรกร และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศให้เติบโตอย่างยั่งยืน

2.3) เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จาก งานวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบเกษตรพันธสัญญา

2.4) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายและพัฒนากฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้มีความเป็นธรรม

3) เป้าหมาย

เป้าหมายที่ 1 เกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมาย และมีศักยภาพความพร้อมในการเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา เพื่อพัฒนาคุณภาพ และเพิ่มปริมาณการผลิต การบริการ และการค้าสินค้าเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา

เป้าหมายที่ 2 องค์กรมีการกำหนดแนวทางหรือมาตรการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการบังคับใช้กฎหมาย ให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้

เป้าหมายที่ 3 กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

4) ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

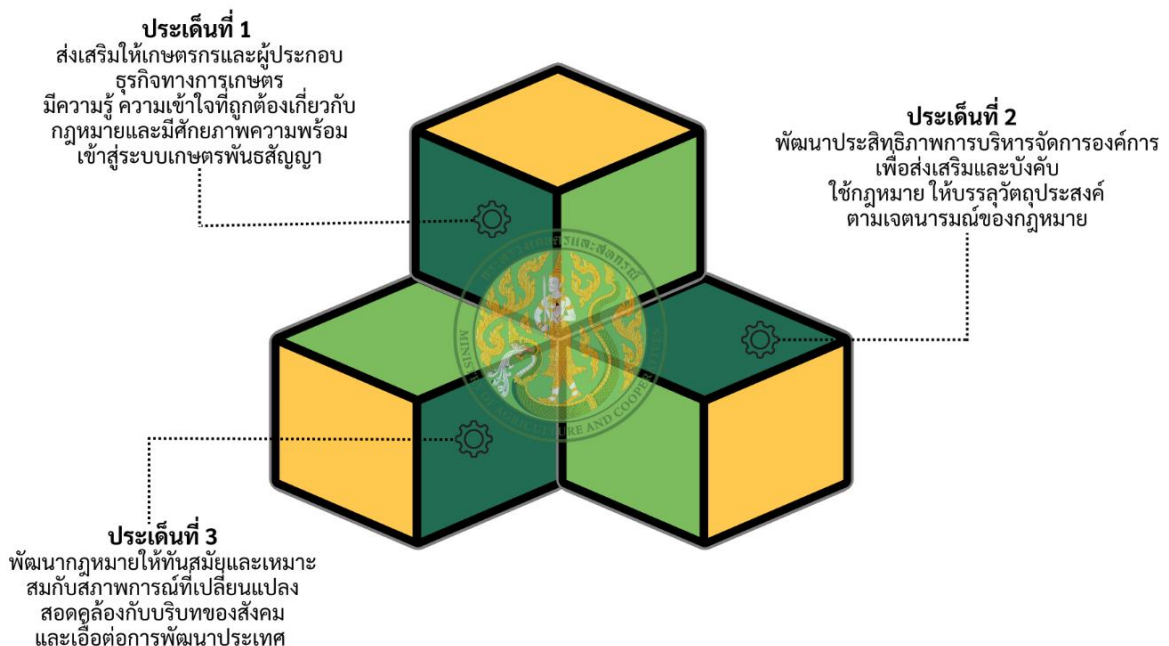
ตัวชี้วัดที่ 1 คู่สัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญาเพิ่มขึ้นร้อยละ 5 ภายในปี พ.ศ. 2570

ตัวชี้วัดที่ 2 ข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา ไม่เกินร้อยละ 0.05 ของสัญญาทั้งหมด ในช่วงปี พ.ศ. 2568-2570

ตัวชี้วัดที่ 3 มีรายงานการประเมินผลสัมฤทธิ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 ภายในปี พ.ศ. 2570

4.3 ประเด็นการพัฒนาภายใต้แผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา

เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาภาคการเกษตรของประเทศไทยให้เป็นไปตามที่กำหนดในวิสัยทัศน์ จึงได้กำหนดประเด็นการพัฒนาออกเป็น 3 ประเด็น ที่สอดคล้องและส่งเสริมความสำเร็จซึ่งกันและกัน และเพื่อความชัดเจนในการพัฒนาจึงกำหนดเป้าหมายของแต่ละประเด็นให้สามารถติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าได้อย่างชัดเจน สามารถกำหนดมาตรการ/แผนงาน กิจกรรม เพื่อดำเนินการตามยุทธศาสตร์ได้ ดังนี้

ภาพที่ 3 ประเด็นการพัฒนาภายใต้แผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 ส่งเสริมให้เกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรมีความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายและมีศักยภาพความพร้อมเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา

มุ่งเน้นที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรมีความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย และความรู้ทางวิชาการและองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในเอกสาร สำหรับการชี้ชวนและร่างสัญญา และความรู้ในการทำเกษตรพันธสัญญาอื่น ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับแผนการลงทุน แผนการผลิตและเทคโนโลยี การบริหารจัดการการผลิต/ฟาร์ม การบริหารจัดการปัจจัยการผลิต การบริหารต้นทุนการผลิต การบริหารการเงิน และการบริหารความเสี่ยงและควบคุมภายใน รวมทั้งความสามารถในการบริหารสัญญา โดยผ่านช่องทางทำให้ความรู้และสื่อสารที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกษตรกรมีศักยภาพ ในการผลิตเพื่อเพิ่มปริมาณ คุณภาพ และสร้างความปลอดภัยในกระบวนการผลิตและผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งจะส่งผลให้คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายมีการทำสัญญาเพิ่มขึ้นจากจำนวนคู่สัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา ซึ่งปัจจุบัน มีข้อมูลจำนวนเกษตรกรที่สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รวบรวมจากผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร ที่เข้ามาแจ้งการประกอบธุรกิจ จำนวนทั้งสิ้น 357,852 ราย รวมทั้งสามารถยกระดับความสามารถในการแข่งขัน ทางธุรกิจการเกษตร สร้างความเชื่อมั่นและความเข้มแข็งทางธุรกิจของประเทศให้สามารถแข่งขันในตลาดการค้าเสรี ต่อไปได้ และนำไปสู่การยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในระบบเกษตรพันธสัญญาให้มั่นคงยิ่งขึ้น

1) เป้าหมาย

เกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ตัวชี้วัดการพัฒนา

- 2.1) มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยีในระบบเกษตรพันธสัญญาเพิ่มขึ้นร้อยละ 5 ในช่วงปี พ.ศ. 2568 – 2570
- 2.2) มีการนำส่งสำเนาเอกสารสำหรับการชี้ชวนเกษตรกรในระบบเกษตรพันธสัญญาไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 80 ของผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรที่มีคู่สัญญา ภายในปี พ.ศ. 2570
- 2.3) สื่อและข้อมูลเผยแพร่เกี่ยวกับกฎหมายและการทำเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญาที่สามารถเข้าถึงได้ ในระบบดิจิทัลเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ในช่วงปี พ.ศ. 2568 – 2570

3) แนวทางการพัฒนา

- 3.1) ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างทัศนคติที่ดีและความเข้าใจแก่เกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจ ทางการเกษตรได้ใช้ประโยชน์จากกฎหมายเพื่อการพัฒนาการผลิตและตลาดสินค้าเกษตร ในระบบเกษตรพันธสัญญา

- (1) พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ และผลิตชุดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องและเหมาะสม เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับระบบเกษตรพันธสัญญาทั้งด้านกฎหมาย การตีความ การวินิจฉัย ความเสี่ยงและพฤติกรรมที่มีโอกาสนำไปสู่ความไม่เป็นธรรม
- (2) สื่อสารสร้างความตระหนักรู้ ความเข้าใจ เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดี ยอมรับและมีทักษะที่จะใช้ประโยชน์จากกฎหมายเพื่อการสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันของหน่วยผลิตผ่านช่องทางต่าง ๆ ได้แก่ สื่อ (Media and Digital Media) การเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบการศึกษา เวทีสาธารณะ องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน
- (3) ส่งเสริมความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อการวิจัยทางวิชาการ และการจัดเวทีทางวิชาการในประเด็นกฎหมายและการส่งเสริมระบบเกษตรพันธสัญญา
- (4) เสริมสร้างขวัญและกำลังใจที่ดี และส่งเสริมจูงใจให้ผู้ที่อยู่ในระบบเกษตรพันธสัญญาดำเนินธุรกิจอย่างเป็นธรรม

3.2) ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะการบริหารจัดการการผลิต การตลาด และสินค้า และผลิตภัณฑ์การเกษตรเพื่อให้มีศักยภาพความพร้อมเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา

- (1) ส่งเสริมและถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการการผลิตการตลาดและสินค้าและผลิตภัณฑ์การเกษตรให้แก่เกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร อาทิ ด้านการวางแผนการผลิตและการตลาด การบริหารการเงิน การลงทุน การบริหารการผลิต และคุณภาพผลผลิตตลอดห่วงโซ่อุปทาน รวมถึงการเกษตรสมัยใหม่ เพื่อให้มีความสามารถในการผลิต และวิเคราะห์รายละเอียดของสัญญาและบริหารสัญญาให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และถูกต้องตามกฎหมาย
- (2) ส่งเสริมความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อการวิจัยทางวิชาการ และการจัดเวทีทางวิชาการในประเด็นการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการการผลิตและการตลาดสินค้าและผลิตภัณฑ์การเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา

3.3) ส่งเสริมให้มีระบบนิเวศ (Ecosystem) และโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ เพื่อสร้างโอกาสการเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา

- (1) สร้างเครื่องมือและมาตรการภาครัฐเพื่อสนับสนุนการเข้าถึงสินเชื่อ มาตรการทางด้านภาษี และมีใช้ภาษี รวมถึงการส่งเสริมการลงทุนจากภายในประเทศและต่างประเทศ และการเข้าถึงเทคโนโลยีและเครื่องจักรทางการเกษตรเพื่อปรับเพิ่มผลิตภาพการผลิต
- (2) ส่งเสริมให้มีระบบประกันภัยและการเข้าถึงระบบประกันภัย เพื่อลดความเสี่ยงในการผลิตในระบบเกษตรพันธสัญญา
- (3) พัฒนาระบบการบริการภาครัฐดิจิทัล เพื่ออำนวยความสะดวกภายใต้ห่วงโซ่อุปทานการผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์การเกษตรในระบบเกษตรพันธสัญญา

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการองค์กร เพื่อส่งเสริมและบังคับใช้กฎหมาย ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

กำหนดแนวทางหรือมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยการส่งเสริมให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องได้รับสิทธิการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ของกฎหมายได้อย่างคุ้มค่า ครอบคลุม ทัวถึง และเป็นธรรม โดยภาครัฐจะเป็นตัวกลางที่ช่วยอำนวยความสะดวก กำกับ และควบคุมการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม ของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายอย่างเท่าเทียม ช่วยเหลือและคุ้มครองเกษตรกรให้ได้รับความเป็นธรรมตามหลักสากล ทั้งนี้ องค์กรและการบริหารจัดการองค์กรที่มีประสิทธิภาพก็เป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุนการดำเนินการส่งเสริม และการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ สามารถอำนวยความสะดวกได้รวดเร็ว มีการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานของระบบเกษตรพันธสัญญาอย่างเที่ยงตรงด้วยระบบสารสนเทศที่เชื่อมต่อกับ ทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อมูลมีความเป็นเอกภาพและปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริง รวมถึงการพัฒนาบุคลากรภาครัฐที่ถือเป็นกำลังสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรกรเพื่อสร้างผลิตภาพการผลิต ด้านเศรษฐกิจและสังคมในระบบเกษตรพันธสัญญา

1) เป้าหมาย

การบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญามีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้

2) ตัวชี้วัดการพัฒนา

- 2.1) มีการจัดทำตัวอย่างสัญญาแนะนำในระบบเกษตรพันธสัญญาไม่น้อยกว่าปีละ 6 ฉบับ
- 2.2) เอกสารสำหรับการชี้ชวนมีรายละเอียดตรงตามที่พระราชบัญญัติฯ กำหนดอย่างน้อยร้อยละ 80 ภายในปี พ.ศ. 2570
- 2.3) มีการถ่ายทอดความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานให้แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไม่น้อยกว่า 10 ครั้งต่อปี
- 2.4) กฎหมายลำดับรองได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างน้อยร้อยละ 50 ภายในปี พ.ศ. 2570
- 2.5) ผู้รับบริการเข้าถึงช่องทางทำให้บริการผ่านทางระบบสารสนเทศในระบบเกษตรพันธสัญญาเพิ่มขึ้น ร้อยละ 10 ในช่วงปี พ.ศ. 2568 – 2570

3) แนวทางการพัฒนา

3.1) ส่งเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการผลิตและการดำเนินธุรกิจในระบบเกษตรพันธสัญญา

- (1) ส่งเสริมการถ่ายทอดบทบัญญัติของกฎหมายไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม มีการจัดทำเอกสารสำหรับการชี้ชวนและสัญญาที่มีรายละเอียดครบถ้วนสมบูรณ์
- (2) ส่งเสริมให้มีการกำกับดูแลการทำสัญญา และบริหารสัญญาระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรให้มีความเป็นธรรมเพื่อสร้างความร่วมมือในการผลิตและส่งเสริมการผลิตตามสัญญา รวมทั้งลดความเหลื่อมล้ำด้านข้อมูล และลดข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญา

3.2) สร้างระบบการป้องกัน ป้องปราม รวมถึงการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการวินิจฉัยกฎหมาย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และการแสวงหาข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ ให้สอดคล้องสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

- (1) พัฒนาระบบการป้องกันและป้องปรามการกระทำความผิด โดยสร้างกลไก มาตรการ และเครื่องมือการตรวจสอบ สอบทานความเป็นธรรมของระบบเกษตรพันธสัญญา รวมทั้งติดตามและเฝ้าระวังข่าวปลอม (Fake news) และพฤติกรรมที่อาจเข้าข่ายหลอกลวงหรือเอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายอย่างไม่เป็นธรรม
- (2) ส่งเสริมให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรทางการเกษตรตามกฎหมาย เพื่อการเพิ่มระดับการต่อรองด้านการผลิตและการตลาด ตลอดจนเฝ้าระวังความไม่เป็นธรรมในระบบเกษตรพันธสัญญา
- (3) จัดทำมาตรการในการติดตามและดูแลผู้ที่เคยฝ่าฝืนหรือกระทำความผิด และคู่สัญญาที่ได้รับผลกระทบจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญาเพื่อให้มีทัศนคติที่ดีต่อระบบเกษตรพันธสัญญา

3.3) ศึกษาและพัฒนากฎหมายลำดับรองให้เหมาะสมและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม

- (1) ศึกษาและประเมินสภาพแวดล้อมการผลิต โครงสร้างตลาดสินค้าและตลาดปัจจัยการผลิต ระบบการเกษตรสมัยใหม่ ปัญหาข้อร้องเรียน ความเหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรม โดยรวบรวมวิเคราะห์ผลการดำเนินการตามกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่ผ่านมา เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงกฎหมายลำดับรองให้ครอบคลุม มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ผ่านกลไกการรับฟังความคิดเห็นจากเหตุการณ์เชิงประจักษ์และประสบการณ์ของภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร เกษตรกร และสถาบันการศึกษา
- (2) พัฒนาปรับปรุงกฎหมายลำดับรองให้เหมาะสมและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

3.4) จัดทำและพัฒนาระบบการบริหารและบริการที่ทันสมัยเพื่อให้หน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

- (1) พัฒนาและสร้างทักษะบุคลากร ด้านกฎหมาย การตีความ และการวินิจฉัยกฎหมาย การบริหารสัญญา และด้านระบบการบริหารจัดการเกษตรสมัยใหม่ ผ่านหลักสูตรการฝึกอบรมของส่วนราชการ ภาคเอกชน และการเรียนรู้ในระบบ Digital Learning
- (2) พัฒนาข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อการบริหารจัดการภาครัฐ และเปิดเผยข้อมูล (Open Data) แก่เกษตรกร ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร และภาคประชาชน เพื่อส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากข้อมูลในเชิงธุรกิจ การลงทุน การผลิต และการตลาด
- (3) ปรับปรุงโครงสร้างองค์กรและพัฒนากลไกการขับเคลื่อนระบบเกษตรพันธสัญญาทุกระดับ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- (4) พัฒนางานบริการดิจิทัล โดยการอำนวยความสะดวกและลดต้นทุนในการประกอบธุรกิจ รวมทั้งบริการแพลตฟอร์มในการจับคู่ทางธุรกิจ (Business matching) และบริการองค์ความรู้ ในการเพิ่มผลผลิตภาพการผลิตของเกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 พัฒนากฎหมายให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับบริบทของสังคมและเอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

พัฒนากฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา โดยการศึกษาทบทวนข้อมูล และปัญหาอุปสรรคในอดีตเพื่อนำไปสู่การแก้ไขและพัฒนาในปัจจุบันและในอนาคต เพื่อเตรียมความพร้อม และรองรับให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง และสามารถสร้างประโยชน์ในการพัฒนาการค้าที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ไปพร้อมกัน โดยการค้นคว้า วิจัย และศึกษาความเป็นไปได้ของการออกกฎหมายและการนำกฎหมาย ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาก่อนที่จะประกาศให้มีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการ รวมถึงการหาแนวทางสร้างแรงจูงใจกระตุ้นให้เกิดการแข่งขัน การพัฒนาและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นถึงผลกระทบในมิติต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การเสนอแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ และพัฒนารูปแบบ วิธีการ รวมทั้งเทคนิคในการผดุงความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ ของกฎหมายและมาตรฐานสากลต่อไป

1) เป้าหมาย

รายงานการประเมินผลสัมฤทธิ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 ภายในปี พ.ศ. 2570

2) ตัวชี้วัดการพัฒนา

- 2.1) มีผลการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 ภายในปี พ.ศ. 2570
- 2.2) มีผลการศึกษาแนวโน้มการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และบริบททางกฎหมายที่เปลี่ยนแปลงในอนาคต

3) แนวทางการพัฒนา

3.1) ประเมินผลสัมฤทธิ์และศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง เพื่อพัฒนากฎหมายให้ส่งเสริมความได้เปรียบในการแข่งขัน ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม

- (1) จัดให้มีระบบการประเมินผลสัมฤทธิ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 โดยจัดระบบการรวบรวมชุดข้อมูลและตัวแปรปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การวิเคราะห์และประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย
- (2) ศึกษาแนวโน้มการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และบริบททางกฎหมายที่เปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการพัฒนากฎหมายให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ
- (3) สนับสนุนการพัฒนากระบวนการจัดทำและเสนอร่างกฎหมายให้มีประสิทธิภาพ

4.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการนำแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาไปดำเนินการ

หน่วยงานหลัก : สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

หน่วยงานสนับสนุน : กรมส่งเสริมการเกษตร / กรมปศุสัตว์ / กรมประมง / กรมการข้าว / กรมหม่อนไหม / กรมส่งเสริมสหกรณ์ / กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ / กรมวิชาการเกษตร / กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ / สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม / องค์การอัยการและศาลยุติธรรม / กระทรวงมหาดไทย / กระทรวงพาณิชย์ / กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

4.5 กลไกการขับเคลื่อนแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570

1) ระดับนโยบาย

สำหรับภาพรวมการดำเนินงานของการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา มีคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาที่ได้รับการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดแนวทางหรือมาตรการเพื่อให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาที่คณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติ และเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้มีการตรากฎหมาย หรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับการส่งเสริม

และพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา โดยคณะกรรมการฯ จะเสนอนโยบายการดำเนินการและการกำกับ เรื่องที่จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม ผลักดันแผนงานและโครงการให้สามารถรองรับมาตรการต่าง ๆ สู่การปฏิบัติที่แท้จริงได้ โดยการติดตามผลการรายงานจากระบบติดตามการดำเนินงานที่คณะกรรมการฯ และคณะอนุกรรมการอื่น ๆ ดำเนินการ เพื่อรับทราบและพิจารณาปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ การสั่งการที่มีประสิทธิภาพ และการนำไปทบทวนแผนเพื่อกำหนดแนวทางการปรับปรุงแผนงานและโครงการ รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนากระบวนการดำเนินการอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาซ้ำซาก ที่สิ้นเปลืองทรัพยากรในการแก้ไขปัญหา โดยจะกำหนดให้มีการพิจารณาเป็นประจำทุกปี

2) ระดับปฏิบัติ

หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหน่วยงานภายนอกกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการวิเคราะห์รายละเอียดแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2568 – 2570 เพื่อกำหนดแผนงาน / โครงการสำคัญในการสนับสนุนและขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมาย และตัวชี้วัด ในแต่ละประเด็นการพัฒนา โดยนำแผนงาน / โครงการสำคัญดังกล่าวไปจัดทำคำของบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่

3) การติดตามและประเมินผล

3.1) กระบวนการติดตามความก้าวหน้าการดำเนินการตามแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา

หลังจากที่ได้ถ่ายทอดนโยบายและแนวทางการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาในแต่ละด้าน สู่หน่วยงานปฏิบัติในระดับกระทรวง กรม จังหวัด รวมถึงภาคีเครือข่าย ผ่านการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หน่วยงานในระดับกรม และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้บริหารกระทรวง เกษตรและสหกรณ์และหน่วยงานอื่นจะมอบหมายและกำหนดความรับผิดชอบตัวชี้วัดและเป้าหมาย ให้หน่วยงาน ในสังกัดร่วมดำเนินการขับเคลื่อนแผนงาน โครงการ กิจกรรมภายใต้แผนปฏิบัติการดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ ในระดับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาจะได้ประชุมหารือเพื่อติดตามการดำเนินงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ จึงได้กำหนดขั้นตอนการติดตาม ดังนี้

1. การกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน โปร่งใส มีมาตรฐาน เป็นกลาง และถูกต้องตามหลักวิชาการ บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง เพื่อให้สามารถใช้เป็นแนวทางปรับปรุงและทบทวนมาตรการ แผนงาน และโครงการ
2. สร้างมาตรฐานระบบติดตามและประเมินผล รวมถึงพัฒนาตัวชี้วัดและตัวชี้วัดร่วม ให้ได้มาตรฐานสากล (Joint Key Performance Indicator: JKPI) เพื่อประเมินผลการบรรลุวัตถุประสงค์

และเป้าหมายสามารถวัดได้ทั้งรูปแบบของตัวชี้วัดและการวัดผลกระทบรวม ตัวชี้วัดผลลัพธ์ร่วม และตัวชี้วัดผลผลิตร่วม โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือและระบบช่วยในการติดตามและประเมินผล

3. สร้างระบบประเมินผลเชิงบูรณาการ โดยมุ่งเสนอผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ เพื่อใช้วัดความสำเร็จและความล้มเหลวของแผน โดยจัดให้มีการวัดผลตามปีงบประมาณเพื่อพิจารณาความสามารถในการดำเนินงานที่สอดคล้องกันของการบริหารแผนงานและแผนเงินของแผนงานที่บูรณาการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. พัฒนาระบบข้อมูลและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการประเมินผล โดยจัดทำระบบข้อมูลการบริหาร (Management Information System) เข้าถึงข้อมูลวิเคราะห์และการนำข้อมูลไปใช้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการนำข้อมูลการประเมินไปใช้ในการกำหนดทางเลือกนโยบาย และสร้างนวัตกรรมในการบริหารจัดการ

5. การวิเคราะห์ความคุ้มค่าและประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการดำเนินงาน

(1) การประเมินผลก่อนการปฏิบัติการหรือก่อนเริ่มโครงการ (Ex-ante Evaluation) เป็นการประเมินสถานการณ์และสำรวจข้อเท็จจริงเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของกิจกรรมและโครงการที่จะดำเนินการ

(2) การประเมินผลระหว่างดำเนิน (On-Going Evaluation) เป็นการติดตามประเมินผลความก้าวหน้าของกิจกรรมและโครงการในระยะที่กำลังดำเนินงาน

(3) การประเมินผลหลังการดำเนินงาน (Ex-Post Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อสรุปงานสิ้นสุดแผนแล้วได้รับความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด

3.2) ผู้รับผิดชอบในการติดตามและประเมินผล

คณะกรรมการจัดทำร่างแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาและประเมินผล ทำหน้าที่ติดตามการปฏิบัติ ประสานงาน และเร่งรัดการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐตามแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา โดยจะจัดประชุมเพื่อติดตามความก้าวหน้า รับทราบปัญหา อุปสรรค และกำหนดแนวทางแก้ไขอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง พร้อมทั้งจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงาน ความเห็นและข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา และบทเรียนสำหรับวางแผนจัดการในอนาคตที่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการดำเนินงานของสำนักงานฯ และเป็นการรองรับการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาและผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หลังจากที่คณะกรรมการฯ และผู้บริหารฯ ได้รับรายงานสรุปแล้ว จะวินิจฉัยหรือสั่งการเพื่อแก้ไขปัญหาที่ได้จากรายงานสรุปและนำไปใช้ประกอบการพิจารณากำหนดแนวทางหรือมาตรการให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาที่คณะรัฐมนตรีอนุมัติ

ตลอดจนเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้มีการตรากฎหมาย หรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาของประเทศ

3.3) กรอบเวลาในการติดตามและประเมินผลของแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา

ในการประเมินแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาได้จำแนกระยะเวลาของการประเมินการดำเนินการของแผนออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ การประเมินก่อนการนำแผนไปปฏิบัติ (Pre-action Phase) การประเมินขณะดำเนินการตามแผน (Ongoing Phase) และการประเมินเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานตามแผน (Post-action Phase) ภายใต้ความรับผิดชอบของคณะอนุกรรมการฯ ซึ่งในแต่ละช่วงเวลาสามารถสรุปแนวทางการดำเนินงานได้ดังนี้

ระยะที่ 1 การประเมินก่อนการนำแผนไปปฏิบัติ (Pre-action Phase) ในระยะนี้ จำเป็นต้องทบทวนและพิจารณาความสอดคล้อง ความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานระหว่างแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญากับยุทธศาสตร์ชาติ แผนระดับ 2 และแผนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังจำเป็นที่จะต้องพิจารณาความเหมาะสมของทรัพยากรที่จำเป็นกับการดำเนินงาน รวมถึงความเหมาะสมของขั้นตอนการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด อันจะส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ระยะที่ 2 การประเมินขณะดำเนินการตามแผน (Ongoing Phase) ในระยะนี้จะมุ่งเน้นการประเมินหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะอนุกรรมการจัดทำร่างแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา และประเมินผล ได้รับทราบผลการดำเนินงาน อันประกอบด้วยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรค เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางหรือรูปแบบการดำเนินงานที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในการประเมินระยะที่ 2 นี้จะประเมินจากรายงานการประเมินตนเอง (Self-Assessment Report : SAR) ซึ่งมีองค์ประกอบว่า ต้องมีการระบุแผนที่เน้นให้ดำเนินงานที่เชื่อมโยงกับแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา ทั้งในด้านแนวทางการพัฒนา กิจกรรม และโครงการ กับแผนการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการดำเนินงานต้องระบุระยะเวลาและเป้าหมาย การดำเนินงาน ตลอดจนเป้าประสงค์ให้ชัดเจน และเมื่อหน่วยงานดำเนินการจัดทำรายงานการประเมินตนเองแล้วต้องรายงานผลให้แก่คณะอนุกรรมการจัดทำร่างแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาและประเมินผลรับทราบเพื่อทบทวนการดำเนินงานในกรณีที่ต้องใช้การวิเคราะห์ขั้นสูง หรือการติดตามประเมินผลที่จะต้องอาศัยความน่าเชื่อถือ เช่น การประเมินความพึงพอใจการใช้บริการของประชาชน หากมีความซับซ้อนสูงอาจให้องค์กรกลาง (Third Party) เข้ามาเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ติดตามและประเมินผลการดำเนินการตามแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา

ระยะที่ 3 การประเมินภายหลังการนำไปปฏิบัติ (Post - action Phase) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานตามแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา ซึ่งเป็นการประเมินในรอบปีหรือการประเมินประจำปีของการปฏิบัติตามแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา โดยการประเมินจำเป็นที่จะต้องพิจารณาใน 2 ระดับ ประกอบด้วย

(1) การบรรลุผลสำเร็จในภาพรวมของการดำเนินงานตามแผนฯ เป็นการประเมินการดำเนินงานในภาพรวมของแผน โดยพิจารณาว่ามีความสำเร็จมากน้อยเพียงใดและมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานอย่างไร ในการประเมินภาพรวมนี้สามารถประเมินผลเป็นรายไตรมาสหรือรายหกเดือนหรือรายปีได้ตามความเหมาะสม แต่อย่างน้อยที่สุดควรมีการประเมินอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เมื่อสิ้นปีงบประมาณ

(2) การประเมินผลตามแผนฯ เป็นการประเมินการบรรลุผลสำเร็จที่แต่ละหน่วยงานได้มีการนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะการนำเอาแผนงานหรือมาตรการการดำเนินงานไปปรับใช้กับหน่วยงานของตนเอง เพื่อให้ทราบว่าการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าประสงค์หรือวัตถุประสงค์ของแผนการพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาหรือไม่ สำหรับการประเมินผลตามแผนฯ นั้น จะดำเนินการประเมินผลทุกปี

บรรณานุกรม

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2565). รายงานสรุปข้อมูลสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ออนไลน์). สืบค้นจาก <https://www.moac.go.th/site-home>
- เดลินิวส์ ออนไลน์. (2566). ลุยตรวจฟาร์มหมูพบกลิ่นเหม็นจริง สั่งปรับปรุงภายใน 2 เดือน (ออนไลน์). สืบค้นจาก <https://www.dailynews.co.th/news/2357766/>
- ไทยรัฐ ออนไลน์. (2566). ทำไมเกษตรกรต้องเผาอ้อย? สศก.เผยผลวิจัยแก้ฝุ่น PM 2.5 (ออนไลน์). สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/local/2646070>
- พชรพจน์ นันทรามาศ, อภินันท์ สุประเสริฐ และพิมฉัตร เอกฉันท. (2563). เกษตร + เทคโนโลยี IoT โอกาสของผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรรุ่นใหม่ในยุค Decentralized. สืบค้นจาก https://krungthai.com/Download/economyresources/EconomyResourcesDownload_446IoT_30_04_63.pdf
- วิชัย ไชสิตรัตน. (2560). ไทยจะรับมือกับโรคพืชอุบัติใหม่อย่างไร. เกษตรอภิรมย์, 4(19), 19-21.
- สภาปฏิรูปแห่งชาติ. (2558). รายงานของสภาปฏิรูปแห่งชาติ เรื่อง การปฏิรูประบบเกษตรพันธสัญญาให้เป็นธรรม ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาที่เป็นธรรม พ.ศ.....และร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (ฉบับที่..) พ.ศ.
- สมพร เอ่งฉ้วน. (2564). โรคอุบัติใหม่. สืบค้นจาก <https://pvlo-yaa.dld.go.th/yaa25/images/stories/office/3322564.pdf>
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2565). 5 ความท้าทายด้าน ESG ที่ผู้ประกอบการไทยต้องเตรียมพร้อมรับมือ. สืบค้นจาก <https://www.bcg.in.th/data-center/articles/5-challenge-esg-for-entrepreneur/>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2565). แผนปฏิบัติการด้านการเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2566 – 2570, (กรุงเทพฯ., 2565) 74.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). หนี้สินครัวเรือนเกษตรกร พ.ศ. 2564. สืบค้นจาก http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/pubs/e-book/Agriculture_Household_Debt_2564/index.html
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/download/Plan13/Doc/Plan13_Final.pdf
- สำนักพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2565). แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทย ด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564 – 2570. สืบค้นจาก <https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/bcg/BCG-Action-Plan-2564-2570-256502-02.pdf>